

TEODORO JEVLAŠAUSKIO¹,

Naugarduko² žemės teismo pateisėjo,

Atsiminimai³

Tebūnie amžina šlovė ir garbė pačiam Viešpačiui Dievui už visas jo geradarystes, švenčiausiąją meilę ir malonę, kurios dėka ir aš, Teodoras Jevlašauskis⁴, [sūnus] anksčiau minėtų tėvų⁵, gimiau Liachovičiuose 1546 metais nuo Dievo Sūnaus gimimo, vasario septintąją, naktį iš sekmadienio į pirmadienį apie vidurnaktį, o vardas man duotas rusų šventojo, kuris tuomet buvo [švenčiamas] pirmadienį, vasario 8 dieną, o pagal romėnus yra [švenčiamas] kovo 2 dieną, tai yra Teodoro⁶, Licinijaus⁷ užkankinto etmono. Kaip sužinojau iš savo gimdytojų, vos metų būdamas prašnekau į savo tėvą žodžiu „abba“⁸, dėl ko jie apsidžiaugė. Bet daugiau aš nieko nebesakiau ir tik pusketvirtų metų nuo gimimo sulaukęs kalbėti pradėjau, o penktaisiais metais imta mane mokyti rusų kalbos, nes tais laikais mūsų krašte kitokių mokslų nebuvo. Tad turėjau tenkintis rusų ir lenkų kalbos mokymusi. Aš ir žydiškai mokėjau rašyti, bet tam raštui reikia išmanyti hebrajų arba bent jau vokiečių kalbą, nes dabar yra išleista žydiška Biblija vokiečių kalba⁹, bet žydų rašmenimis, to lenkų kalba nebūtų galima padaryti dėl [žydų] ortografijos, kurios nėra kitose kalbose. O vėliau, pradėjus tarnauti, vis papildavo man tokie ponai, kurie paskirdavo mane rūpintis algų ir mokesčių rinkimu bei sąskaitų skaičiavimais. [Darydavo taip] supratę, jog tam esu gabus iš prigimties. Ir Viešpats Dievas nuolat mane lydėjo.

O vėliau, kai karalius jo malonybė Žygimantas Augustas¹⁰ pradėjo karus su maskviškiu kunigaikščiu Ivanu¹¹, pirmąsyk buvau kare 1564 metų sausio 27 dieną Ivano lauke prie Ūlos upės¹². O dar vėliau net pakyrėjo dažni išvykimai į tą karą, kuris, kaip dabar įžvelgiu, mažai reikalingas buvo, nes ir Respublikai¹³ ne per daugiausia naudos atnešė, ir man atmintin įstrigo pavojingų nuotykių patirtis, sunkumai, nuostoliai ir neapsakomos negandos. Garbė pačiam Viešpačiui Dievui, kad visuose juose saugoti, o kai

¹ Tikroji Teodoro pravardė (jis pirmasis ją ėmė vartoti kaip pavardę), kilusi iš pavadinimo dvarelis (Влашковичи, Евлашковичи), kurį valdė jo tėvas, Liachovičių Šv. Jurijaus cerkvės šventikas Michailas Liavonovičius, buvo ne Jevlaševskis, o Jevlašovskis (rankraščio originale Евлашовский).

² Geografinių vietovių paaiškinimai vietovardžių rodyklėje.

³ Rankraščio originalas neturi jokios antraštės; tai leidžia spėti, kad yra prarasta jo pradžia (žr. ir 5 nuorodą).

⁴ Rankraščio originale „Федор Евлашовский“.

⁵ Iš šios vietos galima suprasti, kad trūksta pradžios, kurioje minimi tėvai. Teodoras buvo stačiatikių popo Michailo Liavonovičiaus, vėliau Pinsko ir Turovo vyskupo sūnus.

⁶ Rankraščio originale „Теодора гэтмана от Лицыниуша змучоного“. Ši vieta, kur nurodomas šventojo žudikas, leidžia mums tvirtinti, kad kalbama apie Teodorą Stracilatą (?–317 02 07), kuris buvo „cezario“ Licinijaus (valdė kartu su Konstantinu, 308–324 m.) armijos karvedys. Pagonių neteisingai apkaltintas sąmokslu rengimu, nes buvo krikščionis, Teodoras Stracilatas buvo nužudytas Ponto Iraklijos mieste. Jis švenčiamas vasario 8 dieną. Įdomi detalė: rankraščio pradžioje autorius save pavadina slaviska vardo forma (žr. 4 nuorodą), o čia deklaruojama vakarietiška vardo forma „Teodoras“, o ne „Fiodoras“. O Vakarų krikščionys (katalikai) švenčia Šv. Teodorą Amazėjietį (?–306 02 17), kuris irgi buvo karininkas Tirono (Tyro) romėnų kohortoje ir, kaip krikščionis, buvo sudegintas gyvas Amazėjoje (iš čia jo pravardė). Stačiatikiai ir armėnai jį švenčia antrąjį gavėnios šeštadienį.

⁷ Licinijus (rankraščio originale „Лицыниуш“), plebėjų giminė Romoje. Vienas jos atstovų Valerius Licinianus Licinius pasiekė aukštą karinį rangą ir 308–324 m. buvo „cezaris“, t. y. vienas iš kelių to meto Romos imperijos valdovų. Kiek vėliau tarp jo ir Konstantino Didžiojo, valdžiusio vakarinę imperijos dalį, prasidėjo karas, kurį Licinijus pralaimėjo ir prarado valdžią. Buvo nužudytas 325 m.

⁸ „Abba“ hebrajiškai – tėvas.

⁹ Matyt, autorius turėjo galvoje Senojo Testamento Penkiaknygę, kuri buvo išleista 1516 m. žydų rašmenimis Konstantinopolyje.

¹⁰ Žygimantas Augustas (1520–1572) – paskutinis Jogailaičių dinastijos atstovas, LDK didysis kunigaikštis nuo 1544 m., Lenkijos karalius nuo 1548 m.

¹¹ Ivanas Vasiljevičius IV (1530–1584), gavęs Žiauriojo pravardę už susidorojimą su bojarinų opozicija. Pirmasis iš Maskvos kunigaikščių pasiskelbė Rusijos caru 1547 m. Jo valdymo metu būta daug karų, nukariauti Kazanės (1552) ir Astrachanės (1556) chanatai. Pradėjo Livonijos karą (1558–1583), siekdamas užkariauti Livoniją ir gauti platesnį išėjimą prie Baltijos jūros, bet pralaimėjo Respublikai ir Švedijai.

¹² Mūšis prie Ūlos, kuriame Mikalojaus Radvilos Rudojo vadovaujama LDK kariuomenė sumušė maskvėnų pajėgas, vadovaujamas Piotro Šuiskio.

¹³ Respublika, tikriau konfederacinė abiejų tautų Respublika, susikūrė 1569 m. Liublino unijos metu iš Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Iki to laiko abi valstybes jungė tik personalinė unija, t. y. bendras valdovas.

kada net stebuklingai išgelbėti malonėjo, suteikdamas man beveik visų žmonių meilumą, palankumą ir paslaugumą, kokio net nesitikėdavau. O nedraugai, kurie tokiais iš pavydo tapo ir galvas norėdavo kelti, buvo iškalbiais smūgiais nublokšti, o labiausiai užsispyrę tokiais neįtikėtinais būdais dingdavo iš pasaulio, jog tąja Dievo malone ne tik apsaugotas pasijutau, bet ir išlepintas. Pats nei rūpinausi saugotis nedraugų savo, nei žodžių jų paisiau, telaukdamas Dievo keršto, kuris gi nė sykio ir neapvytlė. O kai kada net ir man pačiam raudą ir didelį dvasios sukrėtimą sukeldavo, nes pajusdavau, jog toks visagalys ir didis Dievas atmena mane, menką vabalėlį, žmonių daugybėje ir nesibodi gaišti rūpindamasis, kaip apsaugoti mane nuo galingesniųjų.

1566 metais gyvenau Vilniaus mieste, rinkdamas vadinamąjį pagalvės mokestį. Turėjau ten didelį džiaugsmą, klausydamasis krikščioniškam sambūry¹⁴ Dievo žodžio, kurį skelbė mokyti ministrai¹⁵ Vendrogorskis¹⁶ ir Kostenickis¹⁷. Patyriau ir priešingo tikėjimo žmonių malonę, būtent atminties verto vyro kunigo Jono Makoveckio¹⁸, Varšuvos arkidiakono, Vilniaus kanauninko ir kasininko, Jo Didenybės karaliaus išdo raštininko, kuris mane dar daugiau skaičiavimo pamokė, tuo didesnės naudos suteikdamas, ir su daugeliu žmonių susipažinti man padėjo ir patarė. Juk tuo metu tikybos skirtumai nebuvo kliūtis bičiulystei ir būtent todėl tas amžius man auksinis atrodo, kai palygini su dabartiniu, kai veidmainystė ir vienos tikybos žmonių draugystei užkerta kelią. O dabar besiskiriančių savo tikyba [žmonių] nė neklausk apie meilę, nuoširdumą ir tikrai dorą elgesį. Nors pamenu ir visai dar nesenus laikus, kai dabartinis popiežius Klemensas¹⁹, dar kardinolu būdamas, aplankė Vilniuje jo malonybę karalių Steponą²⁰ – sėdėjau tuomet prie stalo pas kunigą Baltramiejų Nedzveckį, Vilniaus kanauninką, sykiu su geriausiais [kardinolo] draugais italais. O jie, kai sužinojo, kad evangelikas [esu], labai stebėjosi, kaip drįso kunigas kanauninkas mane į savo pietus kviestis, o kai jis jiems pasakė, kad mūsųose dėl to jokios neapykantos nekyla ir mylimės kaip geri draugai, gyrė tai italai, kalbėdami, kad čia [tarp mūsų] Dievas gyvena. O savo šalies vidaus įstatymus ir giminių kivirčius peikė.

O duok Dieve, kad ir dabar tokie maloningi laikai ateitų, jog krikščionys, tegu kiek smulkmenomis ir tikėjimo papročiais besiskiriantys, tačiau vis tiek krikščionys, vyriausiąjį ir aukščiausiąjį krikščionių monarchą tėvą popiežių labiau gerbtų, o tuomet ir jo, kaip gailėstingo ir išmintingo tėvo, priimti ir mylimi būtų, pagal pavyzdį šeimos tėvo, kuris mokėjo priimti savo sūnus, papročiais besiskiriančius ir nuo jo paties, ir nuo kitų brolių.

Tų pačių metų rudenį Vilniaus mieste buvo siaubinga epidemija. Gyvenau tuomet Vilniuje gan ilgai, lankydamasis pas daktarą Serpcą²¹, kitus kanauninkus ir įvairius žmones, kurie taip pat net per tokią epidemiją gyvi liko. Besikalbėdamas su minėtu daktaru, buvau perspėtas, kad saugočiaus išgąščio, nes [kaip sakė] epidemijos metu ir šmėklos pasirodo. Ir jei kas pasivaidentų, [sakė], kad drąsiai eičiau tiesiog priešais ir ginklą prie savęs laikyčiau ir tuomet visa turėsią dingti. O taip nusiteikęs, važiuodamas iš

¹⁴ Krikščioniškas sambūris, krikščioniška brolija, čia – kalvinistai.

¹⁵ Mokyti ministrai – kalvinistų kunigai.

¹⁶ Mikalojus Vendrogovskis (ne Vendrogorskis) – kalvinistų bendruomenės Vilniuje ministras, XVI a. šeštojo dešimtmečio pradžioje buvo Vilniaus kalvinistų bendruomenės vyresniojo padėjėjas. 1564 ir 1565 m. dalyvavo arijonų sinoduose Bžezine ir Vengruve. Vėliau atvirai perėjo į arijonus. Su kitais Radvilų dvaro pamokslininkais parašė įvadą Jurgio Pauliaus (Gžegožo Pavelo) iš Bžezinų knygai *Trumpas disputo aprašymas* (1563).

¹⁷ Koscinijus (Koscinius) minimas generaliniame arijonų sinode Bžezinoje 1565 m. ginčiuose tarp arijonų ir anabaptistų. Koscinijus buvo Vilniaus bendruomenės pasaulietis senjoras. Tai, kad Jevlašauskio „atsivertimo“ iš stačiatikybės į kalvinizmą metu šie du asmenys jau buvo tapę arijonais, verčia teigti, kad jei Jevlašauskis ir nebuvo arijonas, tai galėjo jiems prijausti.

¹⁸ Jonas Makoveckis (?–1569 pr.), karalienės Bonos raštininkas 1549 m., Vilniaus kanauninkas nuo 1552 m., Varšuvos arkidiakonas ir LDK išdo raštininkas 1557 m.

¹⁹ Popiežius Klemensas VIII (1592–1605), pasaulietinė pavardė Ippolito Aldobrandini (1536–1605), kardinolas nuo 1585 m. Turėjo lankytis Respublikoje tarp 1585 ir 1586 m., t. y. nuo paskyrimo kardinolu iki karaliaus Stepono Batoro mirties 1586 m. gruodį, arba lankėsi Vilniuje dar nebūdamas kardinolu. Geriau žinomas jo apsilankymas Respublikoje 1588 m., kai buvo paskirtas popiežiaus legatu, kad išvaduočiau po pralaimėto Byčinos mūšio nelaisvėn pakliuvusį imperatoriaus Rudolfo II (1576–1612) brolių didįjį kunigaikštį Maksimilijoną.

²⁰ Steponas Batoras (1533–1586), Septynpilio kunigaikštis Transilvanijoje (1571–1575), Respublikos karalius (1576–1586).

²¹ Rankraščio originale „доктора Серпца“. Turimas galvoje Vaitiekus (Voiciechas) is Serpco, kuris buvo gydytojas, astrologas ir Vilniaus kanauninkas. 1534 m. gavo bakalauro, 1539 m. – filosofijos daktaro laipsnį, o 1583 m. buvo Vilniaus universiteto filosofijos fakulteto dekanu. Serpcas – miestelis Plocko vaivadijoje, apie 30 km į šiaurę nuo Plocko, centrinėje Lenkijoje.

Vilniaus miesto, nakvodamas Dorogove, ir išvydau jau auštant troboj ugninį žmogų. Kai puoliau prie jo, jis irgi manęs link žengtelėjo ir atsidūrė vidury trobos. Tuomet griebiau karščiuodamasis peilį ir smogiau jam, o jis pradingo ir iš naujo vėl tame pačiame kampe pasirodė ir vėl prie manęs artinosi. O aš mečiau jį kepurę ir atidariau langą, buvo jau išaušę ir jisai pradingo. Toje troboje [dar] buvo šeimininkas su žmona ir keliaujantis vargeta²², bet [viso] to negirdėjo. Paskui aš bijojau vykti namo, būgštaudamas, kad esu užsikrėtęs. Todėl sumaniau ilgiau užtrukti, nes ir priežastis tam atsirado: atsitiko taip, kad iš mano vežimo kluone dingo muškietą su dėklu. Išsiklausinėjau dėl jos kuopoj²³, sykiu visiems ir savo regėjimą papasakojau. Vėliau pamatė mano muškietą, virš vežimo pačiam viršuj pakabintą, net kartį reikėjo iš kaimo atsinešti, kad būtų galima nuimti. Kažkokia moteris Žolnierova²⁴, bajorė, kai jai papasakojau apie tą regėjimą [pridurdamas], kad bijau, jog būsiu kuo užsikrėtęs, nes ir Naugarduke siautė epidemija, man pasakė: „Nebijok! Tai ne epidemija“. Ir parodžiusi pro langą netoliese esantį savo namelį pridūrė: „Aš nuolat matau, kaip aitvaras²⁵ čia pas tą šeimininkę lankosi“. Taip jos padrąsintas vykau namo, kur per Dievo malonę buvau visai sveikas. Tačiau paskui kokius tris ketvirčius metų po išgąščio užpuldavo mane miegantį labai bjaurus dusimas. Daktarai tą ligą pavadino inkubu²⁶ ir gydė mane nuo jos įvairiausiose vietose, ir nors nebe taip dažnai kaip iš pradžių, tačiau visą gyvenimą jaučiau to įvykio padarinius.

Tais pačiais 1566 metais visoj Lietuvos valstybėj pirmoji krašto teismo sesija²⁷ buvo per Šv. Mykolą²⁸. Naugarduko teismo sesija vyko Liachovičiuose, nes Naugarduko mieste siautė epidemija. O tuo metu Liachovičių seniūnu buvo Vladimiras Semionovičius Zabolockis²⁹, kilmingas maskvėnas³⁰.

1567³¹ metais, man būnant dvidešimt vienerių, pas jo malonybę karalių Žygimantą Augustą buvo didieji Maskvos pasiuntiniai. Tokie yra jų vardai: Fiodoras Ivanovičius Kolyčiovas-Umnyj³², Suzdalės vietininkas³³, su juo 727 žmonės, o žirgų – 922, Grigorijus Ivanovičius Nagojus³⁴, dvariškis, su juo 269 žmonės, o žirgų – 370, Vasilijus Jakovlevičius Ščiolkanovas³⁵, raštininkas, su juo 229 žmonės ir 332 žirgai. Visų žmonių suma – 1225, o žirgų – 1629³⁶. Dėl taikos su jais nieko nesutarta. Tą patį rudenį jo malonybę karalius su kariuomene žygio rikiuote buvo prie Radoškovičių.

1568 metais po Gardino seimo ir kariuomenės susirinkimo vyko jo malonybę karalius į Liubliną baigti unijos. 1569 metų antrąją gavėnios savaitę lietuviai ponai senatoriai, išgirdę daug jiems nepalankių kalbų, iš Liublino išvyko. Tačiau po Velykų jo malonybės karaliaus universalos³⁷, patvirtinto Lenkijos

²² Rankraščio originale „пахолэк подрожный“. Taip buvo vadinami samdiniai, be to, ir bajorų ginklanešiai karinių žygių metu.

²³ Kuopos teismu vadinosi kaimo ar apylinkės valstiečių sueiga, kuri dažniausiai būdavo kviečiama gaudyti arba persekioti vagį. Jo nutarimus pripažindavo ir bajorų pavietų žemės teismai, kurie kartais įrašydavo kuopos teismų nutartis į savo knygas. Šis teismas nunyko maždaug XVII a. pirmojoje pusėje.

²⁴ Gali būti, kad ta pavardė (ar pravardė) yra duota pagal vyro profesiją, t. y. „kareivio žmona“ („Жолнэрова“).

²⁵ Rankraščio originale „лятавец“.

²⁶ Lot. *incubus* – naktinis košmaras, slogutis (kokia nors pristojusi dvasia, demoniškas meilužis ar meilužė).

²⁷ Šis teiginys yra ginčytinas, nes istoriografijoje nėra dėl to vieningos nuomonės, o išlikusios teismų knygos į tą klausimą neduoda tikslaus atsakymo, nes kiekviename LDK paviete naujo tipo teismai pradėjo dirbti skirtingu metu.

²⁸ Šv. Mykolą Romos katalikai švenčia rugsėjo 29 d. Paprastai pavietų žemės teismų rudens sesijos prasidėdavo po šios šventės.

²⁹ Vladimiras Zabolockis (?–1580) buvo perbėgėlis iš Maskvos valstybės, ilgą laiką tarnavęs lenkų ir vengrų karalių dvaruose. Nuo 1566 m. Zabolockis buvo Liachovičių, o nuo 1579 m. – Trobų seniūnu. Apie kažkokį perbėgėlį Zabolockį (neminėdamas vardo ir tėvavardžio) kalba ir Solovjovas savo *Rusijos istorijoje*, cituodamas Ivaną IV Žiaurųjį.

³⁰ Rankraščio originale „зацного дому человек з Москвы“, t. y. žmogus iš „kilmingų Maskvos namų“.

³¹ Antonovičiaus 1896 m. leidime parašyta 1565 m. Tai klaida, nes Jevlašauskis gimęs 1546 m.

³² Kolyčiovo-Umnyj vadovaujama pasiuntinybė tikrai buvo atvykusi į Lietuvą 1567 m., bet dėl paliaubų nesusitarė.

³³ Kolyčiovas-Umnyj (?–1567), Suzdalės vietininkas. Buvo caro okolnėčius, kas Respublikoje maždaug atitiko kaštelionus.

Okolnėčiai dažnai būdavo vietininkai ir vaivados ir dirbdavo caro prikazuose, būdavo diplomatiniai pasiuntiniai ir dalyvaudavo Bojarinų dūmos darbe.

³⁴ Caro dvariškis, iš senos bojarinų giminės, tolimas Ivano IV Žiauriojo giminaitis.

³⁵ Vasilijus Ščolkalovas (o ne Ščolkanovas) (?–1610 arba 1611) – kartu su broliu Andriejumi (miręs apie 1597) buvo vienas iš įtakingesnių XVI a. antros pusės Maskvos valstybės visuomenės veikėjų. Pirmąkart paminėtas 1552 m. Rūmų sąsiuvinyje, Žemės soboro 1566 m. dalyvis, 1570–1601 m. vadovavo vienai „četei“, kartu 1576 arba 1577–1594 m. buvo Razriadno ir prikazo pirmuoju djaku. Dalyvavo daugelyje diplomatinių pasiuntinybių. Nuo 1594 m. Pasiuntinių prikazo ir dūmos djakas ir kartu antspaudininkas (nuo 1595). Pateko caro nemalonėn 1601 m., Lžedimitrijaus I laikais reabilituotas ir gavo okolnėčiaus postą.

³⁶ Sudėję žirgus, gauname ne 1629, o 1624.

³⁷ Universalas, lot. *universal* – visuotinis, viešas pranešimas.

antspaudu³⁸, sukviesti, vėl į Liublina susirinkę, baigė uniją rugpjūčio mėnesio 11 dieną. O prieš tai dar Kijevo, Voluinės ir Palenkės žemės Karūnai³⁹ priteistos ir užrašymu priskirtos buvo, ne iš karto, bet atskirai, po vieną žemę nuo Lietuvos atplėšiant, kaip liudija joms duotos privilegijos: Palenkės [privilegijos] data anksčiausia – tai yra lengviausiai atplėšta – kovo penkta diena, po to Voluinės žemė – gegužės dvidešimt šešta, o Kijevo žemė kiek ilgiau [Lietuvai] priklausė, kol privilegija tais pačiais 1569 metais birželio šeštą dieną išduota buvo.

1570 metais Varšuvoje buvo seimas, bet jokių įstatymų [nepriėmęs] išsivažinėjo dėl nesantarvės. Tuo metu pasiuntiniai vyko pas maskviškį [kunigaikštį], o pasiuntiniai tie buvo: iš Lenkijos ponas Janas Krotoskis iš Barcino⁴⁰, Inovroclavo vaivada, ponas Rafalas Leščinskis⁴¹ iš Lešno, Radejevo seniūnas, iš Lietuvos ponas Mikalojus Tolvaiša⁴², Minsko kaštelionas ir ponas Andrius Ivanovičius⁴³, jo malonybės karaliaus raštininkas. Jie didžiajam Maskvos kunigaikščiui Ivanui Vasiljevičiui pranešė apie mūsų unijos baigtį ir dėl taikos trejiems metams susitarė⁴⁴. Juokėsi maskviškis, sužinojęs apie uniją, sakydamas: „Seniai tai žinojau, kad liachai⁴⁵ ir Lietuva – karališki“.

Tais metais trumpam vasarą buvau iš Varšuvos namo sugrįžęs ir rudens pradžioje vėl Varšuvon vykau ir gyvenau ten visą rudenį, ir man karaliaus jo malonybės reikalai buvo patikėti atlikti⁴⁶, nors šituo patarnavimu ir bjaurėjausi.

1570 metais paskutinę gruodžio dieną parvažiavau namo, kur užtikau poną tėvą ir ponią motiną vakarieniančius, tačiau pats nebegalėjau nė prie stalo išsėdėti: užpuolė mane stipri karštinė, nes kelionėje šalimais buvo sergančių žmonių ir užsikrėčiau nuo jų dar prie Vengruvo, o kadangi dar savaitę važiavau nepasiduodamas [ligai], namie jau visai galingai mane surėmė. Ir tai buvo stebuklinga Dievo valia, kad kelionėje manęs pagailėti teikėsi. Septynias savaites išbuvau tos ligos paguldytas ir vis atkritinėjau – mat recidyvas⁴⁷ užpuolė. Priežastis to buvo mano nerūpestingumas ir sykiu mano jaunas amžius. Vos išsikapsčiau ir sveikti ėmiau tik apie 1571 metų Užgavėnes. Tais pat 1571 metais po Velykų vykau Varšuvon ir gyvenau karaliaus rūmuose. Liepos 17 dieną susiruošiau namo ir, atvykęs į miestelį, kuris vadinosi Dobrai, susirgau karštine ir liepiau mane nuvežti net iki Briansko, kur pažinojau gerą žmogų Janą Manziką. Pas jį ir gulėjau, kol išprakaitavau ir įveikiau tą ligą. O mano ponia motina, nežinodama apie mane, kur esu ir kas man atsitiko, bet motiniška širdimi tai nujausdama, labai rūpinosi ir susigadino sau sveikatą, kuri ir taip jau buvo pašlijusi po pirmųjų mano ligų ir jos būgštavimų. Ir kai atvykau namo, jau pirmąsyk besisveikinant man pasidarė liūdna suvokus jos nebeilgą amžių. Paskui, ateinantį kovą, ir baigėsi jos gyvenimas.

O aš dar tą rudenį turėjau Varšuvoj apsilankyti, nes ten karalius jo malonybė Augustas gyveno, o man karaliaus jo malonybės teisiniai reikalai buvo patikėti atlikti.

1572 metų pradžioj buvau užsiėmęs reikalais jo malonybės pono Mikalojaus Kristupo Radvilos⁴⁸,

³⁸ Rankraščio originale „за печатью коронною“.

³⁹ Rankraščio originale „до Коруны присужоны“, t. y. Lenkijai.

⁴⁰ Kalbama apie Janą Krotoskį (1552–1583), Inovroclavo kaštelioną, kuris po tėvo mirties (1577) gavo Inovroclavo vaivados vietą.

⁴¹ Rafalas Leščinskis (apie 1526–1592), žymus diplomatas ir valstybės veikėjas. Kujavijos Brastos vaivada 1545–1550 m., vėliau Radejevo seniūnas. Liublino seimo ir diplomatinė atstovybių, siunčiamų į Maskvą dalyvis. Nuo 1580 m. – Šremo kaštelionas.

⁴² Mikalojus Tolvaiša (?–1600), Dinaburgo seniūnas, 1566–1570 m. Minsko kaštelionas, 1570–1588 m. Žemaičių kaštelionas, 1588–1596 m. LDK rūmų maršalka, nuo 1596 m. – Trakų kaštelionas.

⁴³ Turimas galvoje Andrius Obrynskis (?–1589), kuris buvo Naugarduko pakamorė. Karaliaus raštininku tapo 1569 m., buvo šiame poste dar 1585 m.

⁴⁴ Šie pasiuntiniai susitarė su Ivanu IV Žiauriuoju dėl trejų metų paliaubų, nekeičiant esamos padėties ir toliau derantis dėl taikos.

⁴⁵ „Liachai“, t. y. lenkai.

⁴⁶ Ši vieta nėra visai aiški. Koršunovas teigia, kad atsiminimų autorius dalyvavo karaliaus meilės nuotykiuose, kai karaliaus nurodymu jam suguloves atgabendavo įvairūs asmenys. Rankraščio originale ji skamba taip „спысковалэм в потреблах короля его м(и)л(о)сти, хоть ми та послукга мерзила“.

⁴⁷ Recidyvas, lot. *recidivus* – grįžtantis ligos pasikartojimas sveikstant.

⁴⁸ Antonovičiaus 1896 m. leidime vietoj Radvilos šioje vietoje nurodytas Katkevičius. Jevlašauskis turi galvoje Mikalojų Kristupą Radvilą Našlaitėlį (1549–1616), žymaus kalvinistų mecenato Mikalojaus Radvilos Juodojo (1515–1565) sūnų, grįžusį katalikybėn apie 1567 m., po tėvo mirties; Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, LDK rūmų maršalka, LDK didysis maršalka, Trakų vaivada 1590 m., Vilniaus vaivada 1604 m.; Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis žinomas ne tik kaip valstybės veikėjas, bet ir kaip literatas. Išgarsėjo savo atsiminimais *Kelionė į Jeruzalę*, kurių pirmasis vertimas lotynų kalba pasirodė Braunšveige 1601 m. Kai kurie istorikai mano, kad Jevlašauskį rašyti atsiminimus galėjo paskatinti jo globėjo knygos sėkmė. Vis dėlto iš tolesnio

rūmų maršalkos, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikščio, dabartinio Trakų vaivados, kuris, kaip didelis ponas, reikalų turėjo gausiai. Tik man pakyrėjo kiti reikalai kažkokio pono Sachnos, jo kunigaikštiškos malonybės žemiečio iš Sverženės dvaro. Šis, susipešęs su ponu Mikalojumi Služka⁴⁹, Kričevo seniūnu, to paties Sverženės dvaro kaimynu, keisčiausius dalykus krėtė ir ponus vargino, kol jo malonybė ponas maršalka, [ir pats dar jaunas būdamas] sužinojęs [viską], su ponu Služka draugiškai susitaikė, o pono Sachnos geruoju nebeminėjo. Nuo to laiko visad tarnavau jo kunigaikštiškos malonybės pono Trakų vaivados reikalams, nors gal ir ne visada nuovokiai, tačiau teisingai ir sąžiningai iki pat šios senatvės, kurios sulaukęs, o būtent 1603 Viešpaties metais, rašau ir vaikeliams savo patarimus palieku, kad ir man gyvam esant, ir po mano mirties jo kunigaikštiškai malonybei ir vaikeliams, ir namiškiams jo kunigaikštiškos malonybės mano pavyzdžiu [sekdami] tarnauti neatsisakytų. Tais 1572 metais vasario 8 dieną sukako man nuo gimimo mano 26 metai, o dvidešimt septintus pradėjau.

Tais pat metais nelaimingąjį kovo mėnesį, 2 dieną, sekmadienį, pasimirė mieliausioji mano motina Fedora, mūsų pono tėvo ir mūsų, jų mielųjų vaikų, didžiausiam sielvartui. Jos kūnas su tinkama pagarba buvo palaidotas Liachovičiuose rusų cerkvėje.

Ir tuoj pat po mano ponios motinos mirties, kad mintis prablaškyčiau, ketinau vykti į Vengriją ir Turkiją, aplankyti tolimas svečias šalis, pažinti ten įvairių amatų. Juk man buvo gedulas.

Po pono tėvo mano mirties jo vaikų auklėjimas ir priežiūra arba globojimas jų, brolių ir seserų mano, man atitekęs, sulaikė mane šiuose pasaulio kraštuose.

Tais pat metais Varšuvoj buvo visuotinis seimas, bet karalius jo malonybė Augustas jau sirgo, todėl nieko nebuvo nutarta. Buvo ir turkų čiaušas⁵⁰, jo išklausė tarybos ponai. Karaliaus vietoje sėdėjo arkivyskupas Jokūbas Uchanskis⁵¹. Kalbėjo turkas, čiaušo tarnas, lotyniškai, ir visi pripažino, kad gerai kalba. Prieš jam išvykstant, responsą ponas kancleris Valentijus Dembinskis⁵² pasakė lenkiškai. Ir mūsų paruoštas totorius norėjo jam išversti, bet čiaušas neprašė sakydamas, kad pats suprantęs lenkiškai. Daug žmonių pasakoja, jog turkai prancūzų Paryžiuje puikiai lotynų mokosi, ir žiūrėk, kad nepersikeltų pas juos mokslai, kaip anksčiau persikeldavo iš vienu tautų pas kitas. Dabar, kai girdime apie didžiųjų mokslų paplitimą turkų valstybėje, daug krikščionių, artimų turkams, pamilo jų turkišką kalbą. O ką gali žinoti, kur atėjęs laikui ponas Dievas teiks nuvesti?

Tuo pat metu jo malonybė karalius atidavė⁵³ Liachovičius kaip 31 palivarką už Svisločę jo malonybei ponui Jonui Katkevičiui⁵⁴, Žemaitijos seniūnui, ir paėmė juos jo malonybė birželio 12 dieną tais 1572 metais. Tą pačią dieną numirė Feodoras Juriaga⁵⁵, garbingas žmogus, gyvenęs netoli Liachovičių. Aš buvau Varšuvoje, rūmuose, kur maro epidemija jau irgi buvo aiškiai matyti. O karalius nenorėjo išvykti tol, kol dvariškiai pilyje nepradėjo mirti: numirė tarnai Bylickis ir Konarskis, o birželio 19 dieną mirė kunigaikštis Masalskis⁵⁶, buvęs karaliaus malonėje. Tuomet jo malonybė karalius išsigando ir leidosi

pasakojimo matyti, kad Jevlašauskis buvo ir Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio, ir Katkevičių giminės advokatas.

⁴⁹ Mikalojus Služka, Kričevo seniūnas nuo 1576 m., buvo kilęs iš senos LDK bajorų giminės, gavusios herbą dar Vytauto laikais. Služka minimas pirmajame LDK pavietų pareigūnų sąrašė 1566 m. kaip Mozyriaus pakamorė. Jo sūnūs Kristupas ir Aleksandras pasiekė LDK vaivadų postus XVII a. pirmoje pusėje.

⁵⁰ Čiaušas – turkų valdovo dvariškis, šiuo atveju Turkijos sultono Selimo II (1566–1574) įgaliotasis pasiuntinys pas Respublikos karalių Žygimantą Augustą.

⁵¹ Jokūbas Uchanskis (1502–1581), žymus Lenkijos Katalikų Bažnyčios ir valstybės veikėjas, karjerą pradėjo kaip karalienės Bonos sekretorius. Krokuvos kanauninkas 1538 m., Chelmo vyskupas 1550 m., Kujavijos vyskupas 1557 m., Gniezno arkivyskupas ir Lenkijos primas (Katalikų Bažnyčios vadovas). 1561–1581 m. Liublino unijos metu (1569) buvo karščiausias jos šalininkas.

⁵² Valentijus Dembinskis (?–1585), Lenkijos referendorius (1548–1550), Krokuvos burgrafas (burmistras) nuo 1548 m., vėliau ir Beko kaštelionas, 1561 m. tapo didžiuoju Lenkijos iždininku, Krokuvos kaštelionas nuo 1567 m.; Lenkijos kancleris 1564–1576 m.

⁵³ Ši Žygimanto Augusto 1572 04 10 (ne 06 12) išduota privilegija yra LM, 54-oje Užrašų knygoje, l. 68–73 kp. Ji skelbta: Памяць. Ляховицкі раён. Мінск, 1989. С. 65–68.

⁵⁴ Jonas Jeronimas Katkevičius (apie 1525–1579), žymus LDK valstybės veikėjas, magnatas; LDK stalininkas 1559 m., Žemaičių seniūnas 1564 m., LDK didysis maršalka 1566 m., Vilniaus kaštelionas 1574 m., Kauno, Telšių, Platelių, Rumšiškių, Birštono seniūnas. 1572 m. (ar kiek vėliau) tapo konvertitu kataliku, maždaug nuo to laiko iki pat gyvenimo pabaigos pas jį ir jo sūnus Aleksandrą ir Joną Karolį advokatu dirbo Jevlašauskis.

⁵⁵ Galbūt tai Benedikto Juriagos (?–prieš 1571), LDK rūmų teisėjo 1567 m., komisijos, paskirtos Trečiajam Lietuvos Statutui paruošti, atstovo nuo Naugarduko pav. 1569 m., brolis.

⁵⁶ Turimas galvoje kunigaikštis Jonas Masalskis, kuris buvo karaliaus kamarininku ir gavo iš jo Pigalių dvarą Žemaitijoje. Kildino save iš Gardino Masalskių linijos.

išvežamas į Pragę⁵⁷ už Vyslos upės. Paskui ir toliau karalių lydėjo, veždami dideliu tam tyčia pagamintu vežimu su sienomis, o jame lova su gulinčiu karaliumi pakabinta buvo. Šitai birželio 28 dieną atvažiuota su juo iki Knyšino, o aš dar kelyje buvau užkluptas sunkios karštinės ir liepiau, kad nuvežtų mane Knyšinan, kur vos ne vos iš tos ligos išsikapsčiau. Numirė karalius jo malonybė Augustas pirmadienį, liepos 7 dieną, aštuonioliktą valandą arba trečią valandą⁵⁸ po pietų. Jo mirties, kaip ten tikėtasi, neslėpė, o iškart liepos aštuntą visiems pranešė. Karališkais drabužiais perrengė liepos devintą dieną.

Dar be karsto, tiesiog ant stalo prie sienos, karaliaus kūnas buvo parodytas visiems žmonėms, kurie troško jį išvysti. Dešimtą dieną kūną įdėjo karstan. O per tą karaliaus jo malonybės mirtį ir mano paties ligą liko laiškai nepasirašyti, kuriuose karalius jo malonybė buvo teikęsis paliepti man dvarus užrašyti. Tai didelei mano nelaimei reikia pripažinti.

Paskui Lenkijoje ir Lietuvoje buvo suvažiavimai. Imperatoriaus⁵⁹ ir kitų pasiuntiniai atvyko, jie turkų rimtai saugojosi, ne mažiau būgštavo, kad Lietuva nenutrauktų unijos ir su maskviškiu [kunigaikščiu] nesusitartų. Todėl nuo lenkų keliavo Gardinan ponas Podolės vaivada⁶⁰ ir Kameneco ponas⁶¹. Ten ir pavyko susitarti dėl bendros elekcijos. [Šitai] praleidžiu, žinodamas, kad ir kiti apie tai pakankamai yra rašę. Tais pat 1572 metais, matydamas savo poną tėvą pasenusį ir dėl savo žmonos mirties labai besikremtantį, tardamasis ir kalbėdamasis su juo supratau, kad [gerai būtų, jei] leisčiau jam gyvenimą baigti užimant kokias nors pareigas. Sužinojęs apie vakansiją Pinsko vyskupijoje, stengiausi kaip galėjau, nesigailėdamas nei darbo, nei išlaidų, nei visokiausių pastangų, nes privalėjau tai padaryti geradariui savo tėvui mielajam.

O kai išlaidoms nebeužtekau pinigų, pasijutau labai nelaimingas, nes ir pasiskolinti negavau iš tokių netoli Liachovičių gyvenančių žmonių, kuriems jų reikaluose aš dažnai buvau naudingas. Padėjo man pinigais tas, į kurį mažai vilčių dėjau, būtent ponas Andrius Zdanovičius Dorovskis, ir po mirties jį geru žodžiu tebiminiu, nes tuomet ir gavau ponui tėvui tą Pinsko vyskupystę. 1573 metų sausio 18 dieną Naugarduke jis metropolito Jonos Protasovičiaus⁶² buvo įšventintas. Į Pinską, savo sostinę, jis atvyko sausio 26 dieną, pirmadienį. Už visa tai tebūnie Viešpačiui Dievui garbė ir šlovė per amžius. Amen.

Tuomet, išvykęs iš Pinsko, pradėjau stengtis [išrūpinti] tėvui pareigų Turove, kur kunigaikštis Konstantinas⁶³, Kijevo vaivada, [su tuo] nesutiko ir dėl to vėl kelionių ir išlaidų nemaža turėjau. Kai [vėl] buvau Turove pas kunigaikštį, jis pažadėjo, tačiau taip ilgai tylėjo, kad tik 1574 metais per karaliaus Henriko⁶⁴ karūnavimą Krokuvoje už tai, kad pasitarnavau jam atgaunant Ostrogo ir kitus, pono Laskio⁶⁵, Seradzės vaivados, karaliui Augustui užrašytus dvarus, liepė mano ponui tėvui imtis jam priklausančių pareigų ir Turove. Ten, toj garsioj Pinsko vyskupijos sostinėj, mano ponas tėvas kiek nusiramino ir buvo visų žmonių gerbiamas bei gerą vardą turėjo, tik, deja, neilgai, nes 1574 metais, būdamas Turove,

⁵⁷ Tuo metu tai buvo Varšuvos priemiestis dešiniajame Vyslos krante. Dabar Varšuvos miesto dalis.

⁵⁸ Tuo metu Respublikoje, kaip ir kitose Vakarų Europos valstybėse, valandos buvo skaičiuojamos nuo saulės laidos. Taigi pirmoji paros valanda prasidėdavo tuoj po saulės laidos ir skirtingais metų laikais būdavo nevienodu laiku. Kadangi Julijono kalendoriuje liepos 7 d. atitinka dabartinio grigališkojo liepos 17-ąją, tai galima nustatyti, kad saulė tą dieną leidosi 21 val. 02 min. Šiuo atveju 18 valanda tikrai atitiko dabartinę 15 valandą.

⁵⁹ Imperatoriaus Maksimilijono II Habsburgo pasiuntiniai buvo Rozenbergas ir Peršteinas. Jie agitavo už imperatoriaus sūnų Ernestą.

⁶⁰ Turimas galvoje Mikalojus Mieleckis (?–1585), stambus magnatas, visuomenės veikėjas ir diplomatas. Karaliaus sekretorius 1557 m., Vojnicko kaštelionas 1568 m., Podolės vaivada 1570 m. ir Lenkijos didysis etmonas (1575–1579).

⁶¹ Turimas galvoje Jurgis Jazloveckis (?–1575), Kameneco seniūnas, Kameneco kaštelionas 1564 m., Podolės vaivada 1567–1570 m., Lenkijos lauko etmonas ir Rusų vaivada 1569 m., Lenkijos didysis etmonas 1574 m.

⁶² Jona IV Protasovičius (?–1577), iki 1568 m. buvo Pinsko ir Turovo stačiatikių vyskupas, o vėliau Kijevo metropolitas.

⁶³ Konstantinas Vasilis Ostrogiškis (1526–1608), kunigaikštis, vienas iš stambiausių LDK magnatų. Jau 1551 m. Voluinės žemės maršalka ir Vladimiro seniūnas, Kijevo vaivada 1559–1608 m.

⁶⁴ Turimas galvoje Respublikos karalius Henrikas Valua Anžujietis (1551–1589), paskutinis prancūzų karališkosios Valua giminės atstovas. Išrinktas į Respublikos sostą po Žygimanto Augusto mirties, 1573 m., karūnuotas 1574 m. vasario mėn. Krokuvoje, bet, sužinojęs, kad mirė jo brolis Prancūzijos karalius Karolis IX (1574 05 30), naktį iš tų pačių metų birželio 28 į 29 dieną slapta pabėgo į Prancūziją, tikėdamasis užimti vakuojantį karaliaus sostą. Tapo Prancūzijos karaliumi Henriku III (1574–1589), daugiau į Respubliką negrįžo.

⁶⁵ Albrechtas (Albertas) Laskis (1533–1587), žymios didikų giminės atstovas, Seradzės vaivada (Didžioji Lenkija) nuo 1565 m.

sunegalavo ir, pusmetį pasirgęs, numirė Pinske 1575 metų kovo mėnesio 9 dieną, trečiądienį, anksti ryte. Jo kūnas buvo palaidotas Švenčiausiosios Mergelės cerkvėj, o man atiteko vaikelių auklėjimas ir nemažų jo skolų apmokėjimas. Bet Viešpats Dievas neapleido manęs ir tuose mano protui sunkiuose darbuose, o smarkiai man pagelbėjo ir iš visų jų išbristi padėjo. Tebūnie Viešpats Dievas pašlovintas už visas savo geradarystes per amžius. Amen.

Tais pat metais numirė Liachovičiuose vilniškio mano pono sūnus ponas Jarošas⁶⁶, teturėdamas maždaug penkiolika metų ir jau tokioj jaunystėj būdamas didžios išminties ir sumanumo. Numirė taip pat ponas Andrius Grigaravičius Katkevičius⁶⁷, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pastalininkis, didis geradarys ir riteriškas ponas, kuris ketino imti į žmonas Vilniaus vaivados dukterį Radvilaitę⁶⁸, tačiau dėl pono mirties visa iširo. Ir suskaičiavo velionis ponas vilniškis⁶⁹, kad, jo žiniomis, tai buvo vienuolika pora, iš jų Katkevičių namų besirengianti susigiminiuoti su Radvilų namais, bet iširusi.

Tų pat metų gegužę Stenžicoje susirinkę ponai ir riteriai konkludavo karaliaus Henriko daugiau nebelaukti ir ėmėsi naujo valdovo elekcijos, tačiau, užtrukę tris savaites, taip nieko dėl nesantaikos ir nesutarę, išsivažinėjo.

Savo pono pavedimu vykau į Astravą, miestelį netoli Liublino, nes ten turėjau su bajorais Kaznovskiais bylą, iškeltą jų brolienės vyro, verto dukters atminties, tiltininko Stepono⁷⁰, dabartinių mūsų kaimynų ponų Vadašinskių tėvo. Iš ten vykstant į Brastą, kažkur neprivažiavus Poliubicų, patyriau nemažą išgąstį dėl griaustinio, nes, visiškai nebeturėdami kur apsistoti, beveik pustrečios mylios važiuome perkūnams besitrunkant tiesiog virš mūsų galvų. Parvykęs namo sekmadienį, tiksliau – liepos 24 dieną, buvau pas tąjį poną tiltininką. Beje, šnekučiuojantis atsiminiau tą griaustinio baimę ir kiek mes dėl jos prisikentėjom. O jis į tai atsakė, kad jam dar kadais jaunystėje kažkoks pravažiuojantis žvaigždininkas Krokuvoje išpranašavo, jog žūsiąs nuo griausmo šešiasdešimtaisiais savo gyvenimo metais. Tačiau, pridūrė jis, besiglostydamas barzdą, jam iš Dievo malonės šešiasdešimt metų jau sukako. Man dėl to širdy jo labai pagailo ir aš paklausiau, ar jam nebūna baisu, kai užklumpa griaustinis. Į tai man atsakė niekada nesibaiminąs dėl perkūnijos, o tik dėl savo sielos išganymo. O po tų mūsų kalbų ir išsiskyrimo praėjus dešimčiai dienų, tiksliau – rugpjūčio 4 dieną, ketvirtadienį, tąjį poną tiltininką perkūnas nutrenkė lauke po pušimi, kur važiuodamas per lietuį sustojęs buvo.

Tą patį rudenį vilniškis ponas su kariuomene buvo Livonijoje ir ten, surinkęs pajėgas, paėmė Borką.

Aš buvojau Voluinėj, Olykoj, o pono Stepono Lozkos, Mozyriaus maršalkos, paprašytas, lankiausi su juo Babine⁷¹ pas kilnų vyrą Andrių Babinskį, ir mes susitarėme, kad pono Lozkos sesuo panelė Tomilė Lozkova šiam bus atiduota į žmonas tų 1575 metų spalio 18 dieną.

1576 metų vasario 8 dieną sukako man metų trisdešimt ir prasidėjo trisdešimt pirmieji. Tų metų pavasario vandenys buvo labai pakilę ir pasitaikė man būti [ten, kur] stengtasi apsaugoti nuo sugriovimų Liachovičių malūną, vadinamą Naujuoju. Ant kraštinio [tilto] rąsto stovėjo malūnininkas Janusas, kabliu atmušinėdamas ledo luitus, o už jo du valstiečiai ant tilto didžiuliu mediniu mietu daužė ledą. Tas mietas, išsprūdęs jiems iš rankų, iš už nugaros trenkė per galvą malūnininkui Janusui, ir jis įkrito tvenkinio vandenin, kuris tekėdamas akimirksniu nunešė jį žemyn į didžiulę gelmę. Ten, jau toli vandens nuplukdytas, [malūnininkas] negreit pasirodė, bet vis dar tebelaikė rankoje savo kabli, kol galop išsikapstė iš vandens ir, niekam jau nebesitikint, nes niekuo negalėjome jam pagelbėti, liko gyvas ir sveikas.

⁶⁶ Turimas galvoje Vilniaus kašteliono Jono Jeronimo Katkevičiaus sūnūs Jarošas (1560?–1575).

⁶⁷ Turimas galvoje Andrius Grigaravičius (?–1575), LDK pastalininkis, Mogiliovo seniūnas 1574 m.

⁶⁸ Nežinia, kurią iš Mikalojaus Radvilos Rudojo dukterų turėjo galvoje autorius. Rankraščio originale „X: Радвильовну“. Galima numanyti, kad tai Hanna (Ona) arba Galška (Halška, Elžbieta) Radvilaitė.

⁶⁹ T. y. Jonas Jeronimas Katkevičius, Vilniaus kaštelionas.

⁷⁰ Steponas Vadašinskis (?–1575), Jevlašauskio kaimynų tėvas, buvo tiltininkas.

⁷¹ Sunku pasakyti, kokį Babiną turėjo galvoje Jevlašauskis. Vienas Babinas buvo LK, 18 km nuo Liublino, prie Bychovnos upės, kitas Babinas buvo LK prie Lomnicos upės, kelyje Lvovas–Pšemišlis–Rogacinas–Burštynas, mst. dab. Pšemišlio pav. Lenk., taip pat mst. su pilimi Podolėje, dab. Chmelnicko sr. Ukr. Iš Babinų LDK teritorijoje reikėtų paminėti Babino k. Lydos pav. Vilniaus vaiv. LDK // dab. k. Ivijos r. Gardino sr. Balt., Babino k. Oršos pav. Vitebsko vaiv. LDK // dab. į šiaurę nuo Oršos, Oršos r. Vitebsko sr. Balt. bei Babiničių k. Oršos pav. Vitebsko vaiv. // dab. į pietus nuo Oršos, Oršos r. Vitebsko sr. Balt.

Tą vasarą dėl tokio Packevičiaus Stepono ir maskviškio Michailo Zverovo bei kitų mano nedraugų, kurie pavydėjo tegu ir menkos mano sėkmės, turėjau nemažų rūpesčių, iš kurių tik pats Viešpats Dievas, amžinos šlovės vertas, mane išvadavo. Tų pat metų rugsėjo 11 dieną buvau komisijoje⁷² Minske, kur vyko teismo byla tarp kunigaikščio Solomireckio⁷³ ir Minsko miesto. Ten buvo didžiulė maišatis ir vėl Viešpats Dievas [mane] apsaugojo.

Spalio 5 dieną išvykau iš namų į Torunę ir užsukau į Bialą, kur buvo svarbi jo malonybės pono Radvilo byla su Teterskio globėjais dėl Sverženės dvaro. Iš ten vykau per Varšuvą ir Torūnėje buvau to spalio mėnesio 23 dieną. Ten jau buvo karalius Steponas, kuris atvyko to mėnesio 15 dieną ir posėdžiavo seime, o imperatorius Maksimilijonas⁷⁴ numirė spalio 12 dieną. Tame seime nieko, išskyrus susitarimą dėl gdanskiečių, nenusprendę pasiuntiniai gruodžio 2 dieną su karaliumi atsisveikino. Aš turėjau nemaža bylų jo malonybės karaliaus teisme ir sekėsi man per Dievo malonę.

Susipažinau ir su karaliumi Steponu bei jo vengrais, kuriuos ponai dažniausiai pas save pietų kviesdavosi. As atmenu šiuos: Čakeidi Janušas, Bariti Jurigajus, Nodoch Peteris, Batori Peteris, Burnomisa Janušas⁷⁵, Kendij Peteris, Verževič Martynas, Poliak Migajus, kuchmistras Kračiokas ir pažai Terencijus ir Asemerėjus⁷⁶.

Ten pat Torūnėje sutikau naujus 1577 metus, o namo parvažiauvau sekmadienį, sausio 13 dieną. Būdamas nuvargęs nuo darbų ir kelionių, paisydamas visagalio Dievo valios ir įsakymų, priėmiau santuokos sakramentą su dabartine žmona savo Hanna Bolotovna, pono Danilo Bolotovičiaus iš Rusios seseria, tų metų vasario mėnesio 7 dieną⁷⁷. Tų Bolotovų protėvis, vardu Antonijus Boloto, buvo garsus žmogus, dar prie karaliaus Kazimiero⁷⁸ iš Maskvos atvykęs. Ir jis, ir jo palikuonys ilgą laiką žymūs buvo. O kiti, iš jų kilę, visur išsklido ir prie įvairių ponų įgiję bajorišką žemes ar dvarus tebegyvena, pavyzdžiui, Sklove ir kitur. Turtą mudu iš abiejų pusių vienodą atsinešėme, o su Dievo palaiminimu, visas viltis pranokdamas, jis vis augo ir didėjo. Ji buvo gera žmona ir niekada neapkartino man gyvenimo, nes ir darbuose, ir ligose buvo vyriškos dvasios, didžios doros, o puikybės ir piktų minčių jos širdis niekada nepažino. Vargšams, ligoniams ir liūdintiems žmonėms ji buvo nuoširdžiai galestinga, net naktį, negalėdama užmigti, mąstė apie pagalbą jiems ir stropiai ją teikė. Ir nors liko rusų tikėjimo⁷⁹, tačiau taip atsargiai ir neįkyriai, kad tai nė mažiausios nesantarvės nesukėlė ir žmonės to nė matyti nematė. Dar daugiau, regėdami mūsų ramų, tylų ir linksmą sugyvenimą, pavydan puolė ir savo melagingomis kalbomis ir kitais būdais mus graužė, galop net burtais pakenkti norėjo. Bet Viešpats Dievas, kuris mane vieną gelbėjo, neapleido manęs ir su žmona mano, ir ne tik neatidavė mūsų priešų valiai, bet juos pačius įvairiausiom rykštėm nubausdamas tarsi nuo uolos nuo mūsų atsimušiusius ir susigėdusius palikdavo, o mus iš malonės savo apdovanojo vaikeliais. Visų pirma, mūsų didžiam džiaugsmui, davė pirmagimį mūsų sūnų Jarošą⁸⁰, o po to ir kitus sūnus bei dukteris, kurių dabar, 1604 metais, kai rašau, turiu devynis sūnus ir penkias dukteris. Iš jų Jarošas, mielas mums sūnus, jau vedęs pono Stanislovo Petraševskio dukterį, o duktė mūsų Raina ištekėjusi⁸¹ už pono Jono Greskio, apie tai

⁷² Tikriausiai Jevlašauskis buvo tarpininkas tarp besivaidijančių pusių kokiame nors šio pavieto teisme.

⁷³ Tuo metu buvo keletas brolių Solomireckijų. Matyt, kalbama apie kunigaikštį Ivaną Solomireckį (?–1578), kuris iš pradžių buvo Mscislavlio ir Rodomo seniūnu, o 1566 m. tapo Mscislavlio kaštelionu. Solomireckis turėjo dvarų prie Minsko – Solomirečę, Siomkiov Gorodoką ir kt.).

⁷⁴ Turimas galvoje Maksimilijonas II Habsburgas (1527–1576), Šv. Romos imperijos imperatorius 1564–1576 m.

⁷⁵ Iš šių dvariškių turbūt žinomiausias buvo Janušas Burnomisa (Janas Bornemisza), vengras, Jagieskio kašteliono Grigaliaus (Gregorius) sūnus. Janas savo tarnybą pradėjo Vengrijoje, maždaug nuo 1567 m. persikėlė į Transilvaniją (Septynpiļ). Buvo Stepono Batoro artilerijos kapitonas, dalyvavo kampanijose prieš Maskvą, Byčinos mūšyje. Susivaidijęs su Žygimantu Vaza, buvo nužudytas 1594 m.

⁷⁶ Ši pastraipa nuo žodžio „susipažinau“ rankraščio originale yra įrašyta paraštėje.

⁷⁷ Sakinio dalis nuo žodžio „pono“ originalo rankraštyje yra įrašyta paraštėje.

⁷⁸ Turimas galvoje Kazimieras Jogailaitis (1427–1492), LDK didysis kunigaikštis 1440–1492 m., Lenkijos karalius 1447–1492 m.

⁷⁹ Bobtovičiai buvo stačiatikiai.

⁸⁰ Jarošas Jevlašauskis (1578–?), pirmasis Teodoro Jevlašauskio sūnus. 1606 m. Tapo Naugarduko pavieto žemės teismo raštininku, o 1613 m. teisėju. Minimasis 1616 m. kartu su savo tėvu.

⁸¹ Toliau tekste (ties 1603 m. įvykiais) kažkodėl minimasis ne Jonas Greskis, o Jonas Grušovskis. Tai arba autoriaus klaida, arba jo dukra Raina buvo ištekėjusi dukart.

žemiau⁸² paskui tinkamoj vietoj [bus kalbama] plačiau.

Tais metais buvau užsiėmęs jo malonybės vilniškio pono namuose, o gyvenau Liachovičiuose. Tuo pat metu Vilniaus vyskupystės Medvedičių dvaro urėdu buvo ponas Vasilis Rogačovskis, žmogus protingas ir labai gerbiamas. Turėjo jis labai gerą žmoną Tokačovną. Ir nežinia, dėl ko jis puolė melancholijon ir visa jam ėmė darytis juoda, net kunigaikščio Valerijono⁸³, vyskupo, jo pono, malonė ir jo draugai. O vyskupas dorai jį mylėjo kaip sūnų ir draugai jam tik gero linkėjo. Tą [poną], man visuomet malonų, mėginau prablaškyti įvairiausiais būdais ir jau buvau susirengęs vykti su juo Vilniun jo sveikatos apžiūrėti. Supratęs iš jo, kad jis galvoja kaip nors nusižudyti, nes prašė manęs jo žmona ir dukterimi [pasirūpinti], pasakiau apie tai jo žmonai ir kai kuriems tarnams. Ir nors jie buvo paslėpę ginklus ir šaudykles, bet gegužės 27 dieną, šventinį pirmadienį, kai žmonės popiet išsiskirstė, vienas pats užsidaręs troboje pasikorė rankšluosčiu.

Sukėlė tai didžiulį žmonių išgąstį, ir pats jo malonybė vilniškis ponas, išgirdęs apie tai Liachovičiuose, buvo stipriai sujaudintas ir daug kalbėjo, konkluduodamas, kad nežino žmonės, nežino, kas yra šėtonas. O paskui gi su jo malonybės pagalba išsivežiau iš Medvedičių į namus velionio žmoną ir dukterį, o pono kūną palaidojome Liachovičiuose prie senos cerkvės. O ponia, pagyvenusi pas mane ir mano žmoną mūsų namuose, po šešių savaičių išvyko į Minsko paviatą ir ištekėjo už pono Makarovičiaus⁸⁴. Aš po šio didžio išgąščio, kurį patyriau pačią pirmą dieną, o tikriau naktį, būdamas pas ponią Rogačovską, vėliau Liachovičiuose, vėl netekau miego, nes [ėmė rodytis] aitvarai, kuriuos dažniausiai ne tik naktį, bet ir dieną [matydavau], net ir kiti žmonės, prie manęs būdami, matė [mane matant]. Tai manęs nenustebino: keisčiausias buvo priepuolis, apie kurį rašiau 1566 metais.

Tą pat vasarą jo malonybė karalius Steponas su kariuomene buvo prie Gdansko⁸⁵, o maskviškis Ivanas Livonijoje pilių daugel atėmė ir pasisavino⁸⁶. Ten pat iš stovyklos prie Gdansko man buvo atvežtos jo malonybės karaliaus privilegijos⁸⁷ užimti Pinsko ir Servečo⁸⁸ tiltininko vietą, vakuojančią po velionio Stepono⁸⁹.

Vasario mėnesį buvo pasirodžiusi šiaurės rytuose didžiulė kometa⁹⁰ ir buvo [matoma] netrumpą laiką. 1578 metais jo malonybė vilniškis ponas Katkevičius pats su kariuomene vyko į Livoniją labai

⁸² Šis žodis rankraščio originale nubrauktas.

⁸³ Valerijonas Protasevičius-Suškovskis(1504–1580), kunigaikštis ir senatorius,vienas iš žymiausių XVI a. antros pusės visuomenės veikėjų. Žemaičių kanauninkas ir asmeninis karalienės Bonos sekretorius 1545 m., Vilniaus kanauninkas 1547 m., Lucko vyskupas 1554 m., Vilniaus vyskupas 1556 m., Vilniaus universiteto įkūrimo iniciatorius, kovai su Reformacija 1569 m. pakvietęs į LDK jėzuitus.

⁸⁴ Tikriausiai turėtas galvoje Grigorijus Makarovičius, Minsko žemės teismo teisėjas, dalyvavęs LDK delegacijoje pas Žygimantą III Vazą 1587 m. Dar minimas 1590 m. ir 1613 m.

⁸⁵ Išrinkus Respublikos karaliumi Steponą Batorą, Lenkijos vasalė Prūsijos kunigaikštystė dar ilgai spyriojosi, nes iš pradžių rėmė Maksimilijoną II Habsburgą. Vis dėlto Torunės seime 1576 m. pabaigoje Prūsų kunigaikštis ir daugelis karališkųjų Prūsų miestų prisiekė ištikimybę naujam valdovui, atsisakė prisiekti tik Dancigo (Gdansko) miestas, siekęs tapti visiškai nepriklausoma valstybe. Tada Steponas Batoras paskelbė gdanskiečius maištininkais ir pradėjo karą. Šie išplėšė katalikų bažnyčias, vienuolynus ir katalikų dvasininkų dvarus, siekė išsilaikyti kuo ilgiau ir net palaikė ryšius su Ivanu IV Žiauriuoju. Maksimilijonui II Habsburgui mirus ir po to, kai Steponą Batorą finansiškai parėmė Jurgis Frydrichas Anšpachietis, reikalai pakrypo Dancigo nenaudai. Nauja samdinių armija apsiautė Gdanską. Miestas paprašė taikos. Pagal 1577 m. pabaigoje pasirašytą taiką gdanskiečiai turėjo atsiprašyti karaliaus, paleisti visus kareivius, sumokėti 200 000 auksinų kontribucijos ir 20 000 auksinų už sugriautą Olyvos vienuolyną. Karalius pažadėjo amnestiją bei tikėjimo išpažinimo laisvę.

⁸⁶ Kalbama apie paskutinį maskvėnų puolimą permainingame Livonijos kare, kai Ivanas IV Žiaurusis iš pradžių puolė švedų Revelį (Taliją), bet buvo atmuštas, o po to lietuvių ir lenkų Livoniją. Maskvėnai užėmė net Daugpilį (Dinaburgą), apsiautė Cėsis (Vendeną). Nuo 1578 m. rudens karinė sėkmė ėmė aiškiai krypti Respublikos ir Švedijos pusėn.

⁸⁷ Rankraščio originale „листы“.

⁸⁸ Yra dvi vietovės tokiu pavadinimu. Viena iš jų XVI a. pab.–XVII a. priklausė Naugarduko pav. arba Minsko pav. Ir buvo prie to paties pavadinimo upelio, šiandien yra Kareličių r., Gardino sr., Balt. Šis Servečas priklausė bajorams Maskevičiams, Samueliui ir Boguslavui Kazimierui, kurie paliko įdomius atsiminimus. Kitas Servečas buvo Ašmenos pav., Vilniaus vaiv. // dab. Vileikos r., Minsko sr., Balt. Vileikos–Dokšičių kelyje, irgi prie tokio pat pavadinimo upelio. Kadangi viename išlikusiame 1591 m. dokumente Jevlašauskis vadinamas „Naugarduko tiltininku“, tikriausiai kalbama buvo apie pirmąją Servečo vietovę.

⁸⁹ Gali būti, kad tai buvo jau minėtas Steponas Vadašinskis.

⁹⁰ Tikriausiai turima galvoje kometa, kurių 1577 m. stebėjo ir aprašė danų astronomas Tycho de Brahe (1546–1601). Taip pat tai galėjo būti ir Grigg-Mellicho 1907 m. II kometa, tapatinama su Weisso kometa, stebėta 1742 m. Kadangi jos pasirodymo periodas apskaičiuotas 1643 m., tai prieš tai ši kometa stebėta apie 1577–1578 m.

sirgdamas, o mane pasiuntė į seimą Varšuvon savo ir kunigaikščio Koreckio⁹¹, būsimo savo žento, reikalais. Seimas prasidėjo sausio 20 dieną. Maršalka tarp pasiuntinių buvo mūsų lietuvis kunigaikštis Lukas Bolka Svirskis⁹². Į tą seimą atvežė Podkovą⁹³ ir išsyk atidavė jį haidukų sargybai, vėliau ir grandines uždėjo jam nesitikint, nes buvo žadėta karaliaus malonė. Ir po to vasarą Lvove turkų valia jis buvo nukirsdintas. Tame pačiame seime Varšuvoje buvo kunigaikštis Erikas Frydrickas iš Anšpacho⁹⁴, Brandenburgo⁹⁵ markgrafas su savo žmona⁹⁶. Karalius Steponas ir karalienė⁹⁷ reiškė jam didžiausią pagarbą ir banketą didžiulį su šokiais, trukusiais per dieną ir per naktį, surengė. Ir išsirūpino [jis] sau teisę būti Prūsų kunigaikščio globėju. Paskui pasimirė kunigaikštienė, jo žmona, ir rūmuose buvo pasišaipoma, kad pervargo šokdama, ir primenama, kad to kaltininkas buvo jo malonybės ponas Zamoiskis⁹⁸, Anšpacho ir Gdansko kancleris. O toji laimė [kancleriu būti] jam staiga per karaliaus malonę atiteko.

Tais pat metais po Žolinės⁹⁹ Naugarduke prieš žemės teismo sesiją nuo jo malonybės karaliaus raštininko Andriaus Ivanovičiaus¹⁰⁰ kluono naktį užsidegė ir sudegė 12 namų. Tuo metu mirė ponas Aleksandras Katkevičius¹⁰¹, Gardino seniūnas, labai geras ponas. Jo kūną palaidojo rugpjūčio 31 dieną Supraslyje. Apie Šv. Mykolą buvau pas jo malonybę Gardine, kur turėjau svarbių bylų žemės teisme.

Tais 1578 metais spalio 22 dieną¹⁰² mūsiškiai sumušė maskvėnus prie Cėsių dvylika [...] ir armotų nemaža paėmė¹⁰³.

Tais pat 1578 metais lapkričio 9 dieną, sekmadienį, mirė jo malonybės kunigaikštis Jurgis Sluckis¹⁰⁴,

⁹¹ Turimas galvoje magnatas Joachimus Koreckis (?–1612 arba 1613), kunigaikščio Bogušo Koreckio, Lucko, Braclavo ir Vinicos seniūno, sūnus. Anksti likęs be tėvo, buvo globojamas Jono Jeronimo Katkevičiaus, kurio dukrą Hanną (Oną) (?–1626) vedė prieš 1582 m.

⁹² Turimas galvoje Lukas Bolka Svirskis (?–593) iš kunigaikščių Svirskių giminės. Vilniaus vaivados raštininkas 1556 m., rūmų maršalka 1565 m., Krėvos laikytojas 1569 m., Beržinėnų laikytojas 1579 m. 1569 m. tapo valdovo sudarytos komisijos, turėjusios pataisyti II Lietuvos Statutą, nariu.

⁹³ 1577 m. kažkoks kazokas avantiūristas, vadinamas Jonu Podkova, pasisamdęs 300 kazokų užėmė Moldavijos sostinę Jasus ir pasiskelbė jos valdovu. Tačiau jį, lenkams padedant, išvijo teisėtas Moldavijos šeimininkas. Tada 1578 m. Moldaviją puolė, kazokų padedamas, Jono brolis Aleksandras Podkova ir, užėmęs Sučiavos miestą, pasiskelbė Moldavijos gaspadoriumi. Steponas Batoras įsakė savo broliui Kristupui,ėjusiam Transilvanijoje vaivados pareigas, padėti išvyti Aleksandrą. Šis pateko nelaisvėn ir buvo nužudytas. 1578 m. vasario mėnesį pats Krymo chanas puolė Voluinę ir Podolę. Karalius Steponas Batoras, nepasibaigus karui su Maskva, bijojo įsivelti į karą su totoriais, nes tai galėjo suardyti taiką su turkais. Sultonas grasė Respublikai karu, jei Steponas Batoras nenubaus kazokų ir nenužudys nelaisvėje laikomo Jono Podkovos. Steponui Batorui teko nusileisti. Taika su Krymu buvo pasirašyta 1578 m. rugsėjo mėnesį.

⁹⁴ Anšpachas (dab. Ansbachas) – kunigaikštystė Bavarijoje, XVI a. priklausiusi Brandenburgo markgrafams. Paskutinis Anšpacho–Bairoito markgrafas Aleksandras 1791 m. perleido abi kunigaikštystes savo lėniniam paveldėtojiui Prūsijos karaliui Frydrichui III Vilhelmui. Nuo 1806 m. priklausė Bavarijai. Čia kalbama apie Jurgį Frydrichą Hohencolerną (1539–1603), Anšpacho ir Karnovo markgrafą nuo 1543 m., Bairoito markgrafą nuo 1557 m., Brandenburgo markgrafas nuo 1566 m. Karaliui Steponui Batorui labai reikėjo pinigų karui su Gdansku. Pasitaręs su senatoriais, jis sutiko už pinigus leisti Jurgiui Frydrichui globoti proto liga susirgusį prūsų kunigaikštį (1568–1618) Albrechtą Frydrichą (1553–1618), prūsų kunigaikščio (1525–1568) Albrechto (1490–1568) sūnų. Hohencolernų giminės atstovai vėliau buvo Prūsijos karaliais ir Vokietijos (nuo 1871) imperatoriais.

⁹⁵ Brandenburgas su 1618 m. prijungta Prūsijos kunigaikštyste sudarė Prūsijos karalystės, įkurtos 1701 m., teritorinį pagrindą.

⁹⁶ Turima galvoje jo pirmoji žmona Elžbieta (1540–1578), Brandenburgo markgrafo Jono duktė, ištekėjusi 1558 m.

⁹⁷ Turima galvoje Žygimanto Augusto sesuo Ona (1523–1596), ištekėjusi už Stepono Batoro 1576 05 01 (tai buvo viena iš jo išrinkimo į Respublikos sostą sąlygų).

⁹⁸ Janas Zamoiskis (1542–1605), žymus Lenkijos visuomenės veikėjas. Karaliaus sekretorius 1565 m., Lenkijos pakancleris 1576 m., didysis Lenkijos kancleris 1578 m., didysis Lenkijos etmonas 1581 m.

⁹⁹ (Žolinė) Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į dangų, Romos katalikų švenčiama rugpjūčio 15 d.

¹⁰⁰ Tikriausiai turėtas galvoje jau minėtas Andrius Obrynskis.

¹⁰¹ Turimas galvoje Aleksandras Katkevičius (?–1578), Gardino 1570 m. ir Mogiliovo 1575 m. seniūnas, jau minėto LDK pastalininkio Andriaus Grigaravičiaus Katkevičiaus brolis. Šie du broliai Katkevičiai buvo Jono Jeronimo Katkevičiaus pusbroliai.

¹⁰² Maždaug 1578 m. Livonijos kare prasidėjo galutinis persilaužimas Respublikos naudai. Kai 1578 m. Ivanas IV Žiaurusis įsiveržė Livonijon ir, sumušęs švedus, apsupo Cėsis, Steponas Batoras tvirtovės gynėjams atsiuntė pagalbinę kariuomenę, vadovaujamą Mikalojaus Radvilos Rudojo, kuri kartu su švedais smarkiai sumušė maskvėnus. Jų vadai pakliuvo nelaisvėn, paimta 20 didelių patrankų. Tai buvo vienintelės Livonijos karo kautynės, kuriose švedai su Respublikos kariuomene veikė kartu prieš maskvėnus.

¹⁰³ Rankraščio originale ši vieta sunkiai įskaitoma: „побито от наших Москвы под Кесю о дванасте (toliau neaišku) и арматы немало побрано“.

¹⁰⁴ Turimas galvoje kunigaikštis Jurgis Sluckis (?–1578), žymus LDK visuomenės veikėjas. Savo lėšomis pasamdęs kareivių būrį, dalyvavo Livonijos kare, giminiavosi su daugeliu Respublikos magnatų, giminių, Bobruisko seniūnas 1576 m. Turėjo tris sūnus – Jurgį, Joną Simoną ir Aleksandrą, apie kuriuos bus kalbama vėliau.

didžiais turtais ir sukauptomis brangenybėmis išgarsėjęs ponas.

1579 metais per Tris karalius¹⁰⁵ buvau Gardine, turėdamas nemaža reikalų. Vasario 23 dieną mirė pamaldi ponia Ana Makovecka iš Sinevicų¹⁰⁶. Gegužės 3-iają, sekmadienį, buvau pas Ivaną Baką¹⁰⁷ Ostašine, jo dvare, kur buvo didelis liūdesys ir susirūpinimas, nes mirė jo žmona kunigaikštytė Aleksandra Krošinskaja¹⁰⁸. Žmogus ji buvo neapsakomo gerumo, kilminga ponia, dievobaiminga, graži pažiūrėti ir didesnio nuolankumo nei tikėjimo, todėl mylima buvo Viešpaties Dievo ir visų žmonių. Pranašavau sau širdyje, kad kitos tokios žmonos nebeturės. Vėliau po kiek laiko ponas Baka paėmė į žmonas jos tetą, kuri anksčiau buvo ištekėjusi už Tuganovskio ir Podarovskio, Tatjaną Skuminovą¹⁰⁹, jau toli gražu nebeprilygstančią pirmajai, tegu ir jos seserėčiai. Šioji buvo pernelyg šykšti, ji padėjo jam susirinkti pinigų, tačiau nuo mokesčio Naugarduko bendruomenei ir labdarinių darbų, kuriais anksčiau garsėjo, jį atitraukė. Juk prie velionės pirmosios [žmonos] jis man buvo tris žirgus davęs, o prie šios – nė ožiuko, maža to, dar ir didelį nuostolį padarė: pirmiausia, kai mano sūnus žuvo, Bruchanskį¹¹⁰ užstojo, o vėliau, kai didikas ponas Aleksandras Katkevičius¹¹¹ atidavė Dobromišlio dvarą mano sūnui Jarošui, Ivanas Baka buvo pavydo apimtas, barė mokydamas dėl to žymųjį poną, įvertindamas tą dvarą 15 tūkstančių auksinų. Po to atskyrė sau Derevnos¹¹² dvarą, kol gyvas bus: penketą apgyvendintų valakų su rūdynu ir malūnu. O sumą už išpirkimą iš jo padidino, prie 14 šimtų kapų grašių pridėdamas dar 6 šimtus. Tegul Viešpats Paskutinio teismo dieną jam atlygina.

Tais pat 1579 metais rugpjūčio 4 dieną, antradienį, apie 18 valandą Vilniaus mieste dideliame visų žmonių sielvartui mirė tas didysis ponas, darbais savo prilygstantis valdovams, Jonas Katkevičius, Vilniaus kaštelionas ir Žemaičių seniūnas. Spalio 13 dieną¹¹³ Vilniaus pily, Šv. Stanislovo bažnyčioje¹¹⁴ įvyko jo laidotuvės.

Tuo metu jo malonybė karalius Steponas buvo su kariuomene prie Polocko, kuris paimtas rugpjūčio 30 dieną¹¹⁵.

Hanna Bolotovna pagimdė man sūnų Joną, kurį vėliau, 1602 metais, vasario 16 dieną nužudė Albrechtas Bruchanskis Naugarduke prieš žemės teismo sesiją¹¹⁶.

Paskui gruodį Varšuvoje buvo seimas, kuriame ponas Andrius Tryzna¹¹⁷ ir aš buvome Naugarduko pavieto pasiuntiniai ir dirbome rašydami tribunolą¹¹⁸. Ir nors visas jau buvo parašytas, ir jo malonybė

¹⁰⁵ Trys Karaliai, Romos katalikų švenčiami sausio 6 d. Po jų paprastai prasidėdavo pavietų žemės teismų žiemos sesijos.

¹⁰⁶ Sunku pasakyti, kurie Sinevicai turimi galvoje. Yra išlikę trys kaimai šiuo pavadinimu dab. Balt., Gardino sr., Gardino, Mastų ir Zdietelo rajonuose, o tai atitinka tuometės LDK Gardino pav. Trakų vaiv., Volkovysko ir Slonimo arba Naugarduko pav., Naugarduko vaiv.

¹⁰⁷ Kalbama apie Ivaną Baką, Naugarduko vaiv. bajorą, kunigaikščio Ivano Krošinskio žentą. Iš pasakojimo apie mūšį prie Ūlos 1564 m. LDK kariuomenėje minimos Barkulabo Korsako ir Ivano Bakos kuopos. Tikriausiai kalbama apie tą patį Ivaną Baką, kuris buvo Barkulabo Korsako giminaitis, nes pastarojo žmona buvo Ivano Bakos žento sesuo ir tuo pačiu jo žmonos Aleksandros Krošinskajos teta.

¹⁰⁸ Aleksandra Krošinskaja (? –1579), Ivano Bakos žmona, pagal motiną buvo kilusi iš Skuminų-Tiškevičių giminės.

¹⁰⁹ Tatjana (Fabiana) Skuminova (Skuminaitė) Tiškevičiūtė, Teodoro Skumino Tiškevičiaus, vėliau (1590) tapusio Naugarduko vaivada, sesuo. Ji tikrai buvo ištekėjusi tris kartus: už Tuchanovskio, už Podašovskio (ne Podarovskio) ir už Ivano Bakos.

¹¹⁰ Turimas galvoje Jevlašauskio sūnaus Jono žudikas Albrechtas Bruchanskis.

¹¹¹ Kalbama apie Aleksandrą Katkevičių (1560–1621), Vilniaus kašteliono Jono Jeronimo sūnų. Jis buvo Palenkės vaivada 1604 m., Trakų vaivada 1605 m., Narevo seniūnas. Jis – Jono Karolio brolis. Pas šiuos brolius po Jono Jeronimo mirties advokatu dirbo Jevlašauskis.

¹¹² Sunku pasakyti, apie kurią Derevną kalbama. XVI a. žinomos trys Derevnos: Derevna Naugarduko pav., Naugarduko vaiv., LDK; Derevna Slonimo pav., Naugarduko vaiv., LDK ir Derevna Minsko pav., Minsko vaiv., LDK // dab. atitinkamai: k. Baranovičių r., Bresto sr., Balt.; k. Slonimo r., Gardino sr., Balt. ir k. Stolbcų r., Minsko sr., Balt.

¹¹³ Keturių mėnesių skirtumas tarp mirties ir laidotuvių datos gali būti atsiradęs dėl buvusios tradicijos ruošti iškilmingas laidotuves jau po pirmojo palaikų palaidojimo.

¹¹⁴ Turima galvoje Vilniaus katedra.

¹¹⁵ Pirmojo Stepono Batoro žygio prieš maskvėnus metu (1579 06–09) Respublikos armija atsiėmė Polocką (nuo 1563 m. buvusį Maskvos užimtą) bei keletą aplinkinių pilaičių.

¹¹⁶ Rankraščio originale šis paskutinis sakinyss įterptas paraštėje.

¹¹⁷ Turimas galvoje Andrius Tryzna, Naugarduko pilies teismo teisėjas. 1576 m. dar tapo Trakų raktininku.

¹¹⁸ T. y. ruošė Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo įstatus. Tribunolo įstatatai buvo patvirtinti 1581 m., o pats Tribunolas savo darbą pradėjo 1582 m. Į Tribunolą po du atstovus dvejiems metams rinkdavo kiekvienas pavietas. Per metus būdavo keturios Tribunolo sesijos, kurios rinkdavosi nuo vasario mėn. pradžios (Grabnyčių) paeilui Vilniuje, Trakuose, Naugarduke ir Minske. Jose būdavo

karalius jį mums pasirašė, bet skelbti nebuvo galima be Konstitucijos, kurios iš to seimo tais metais nebuvo, tik mokestinis universalas¹¹⁹. Buvo ten Varšuvoje ir jos malonybė vilniškė ponia¹²⁰, besirūpinanti amžina Svisločės dvaro [priklausomybe].

Baigėsi tas seimas 1580 metų sausio 9 dieną, o savaitę po to buvo pily vestuvės: ponas kancleris Zamoiskis leido savo seserį¹²¹ už pono Dzialynskio¹²².

Ten pat Varšuvoje 1580 metų sausio 11 dieną sudegė priešpily 5 namai. Haidukai ir vengrai neblogai gelbėjo, bet ne blogiau plėšė kas papuolė, o jo malonybė karalius pasišalino su didžiausiu atsargumu, nes visa vyko naktį.

1580 metų balandžio mėnesio 23 dieną, šeštadienį, jo malonybei karaliui Steponui atvykus Vilniun, kalbėdamasis jo malonybė ponas Kristupas Radvila¹²³, Trakų ponas, didysis etmonas, su ponu Vladimiru Zablockiu¹²⁴, maskviškiu, [pasakė], neva Vladimiras nenorėjęs prieš jį kepurės nukelti. Ir priėjo abu prie piktų žodžių apie išdavystę ir kerštą. Kai Trakų ponas kaltino Vladimirą, šis atsakė: „Pats toksai esi“. Dėl to įsižeidęs Trakų ponas vyko pas savo tėvą, poną Vilniaus vaivadą¹²⁵, kuris, išklauses skundų apie šį įvykį, taip jam atsakė: „Jei tu jam neatkeršysi, tada ir aš apie tave galvosiu taip, kaip jis pasakė“. Tą naktį Trakų ponas nė akių nesudėjo nerimdamas dėl Vladimiro, o apsistojęs buvo už Užvilnio vartų savo dvare, pramintame Davainos¹²⁶, kur pas jo malonybę atvyko rotmistrų ir kareivių daugybė. O Vladimiras apsistojo pas miestelėną Polgrošką, kurio stogas buvo nuleistas ir siejosi su Vilniaus vaito Augustino¹²⁷ mūrinio namo stogu. Nuo to vaito stogo Trakų pono rūmininkai,¹²⁸ patekę po Polgroško stogu, atkapstė smėlį ir regėjo namuose Vladimirą ir kas su juo dėjosi. Kaip po to [Vladimiras vyko] pas ponus senatorius, prašydamas sutaisyti su Trakų ponu, bet jie žadėjo tai padaryti rytoj, nes jau buvo vėlu. Paskui Vladimiras savo namuose ėjo į pirtį. Apie visa tai Trakų ponui pranešė rūmininkai ir kiti tarnai, sakydami, kad, jei tik lieptų, tai galėtų jį užmušti vienu smūgiu. Bet jo malonybė neliepė, ir taip ta naktis perdavinėjant žinias ir praėjo. O ryte, balandžio 24 dieną, sekmadienį, Trakų ponas, viską žinodamas apie tai, kad Vladimiras ruošėsi Švč. Mergelės cerkvėn, atvažiavo iš gatvės ir Užvilnio vartų pusės prie Šv. Dvasios bažnyčios, kur buvo daug žmonių, bažnyčion pėsčiomis atėjusių, o gatvėj – važiuoti. Ir praleidę Vladimirą pro vartelius, vieni iš už vartelių, o kiti nuo didžiųjų vartų ir tos gatvės pasirodė, šių priekyje pėsčiomis ėjo Goreckis¹²⁹, savo piktumą prieš Vladimirą turėjęs, sutikęs jį, metė akmeniu krūtinėn, o Vladimiras griebėsi kardo, kurį nešiojo dešinėje, o kairiąja galingai gynėsi. Maskva¹³⁰, jo

svarstomi tik numatytų vaivadijų ir pavietų bylos.

¹¹⁹ Mokestinis universalas – Seimo mokestinis pranešimas, numatantis kokių nors mokesčių rinkliavą. Tame seime buvo nustatomi mokesčiai, skirti antrajam Stepono Batoro žygiui prieš maskvėnus 1580 m. rengti.

¹²⁰ Turima galvoje velionio Vilniaus kašteliono Jono Jeronimo Katkevičiaus žmona kunigaikštė Kristina Zbarovska (?–1588), ištekėjusi 1559 m., kuri buvo žymaus Krokuvos kašteliono (nuo 1562) Martyno Zbarovskio (?–1565) duktė.

¹²¹ Sofija Zamoiska (?–1604) buvo netikra Jano Zamoiskio sesuo (kitos motinos).

¹²² Lukašas Dzialynskis (apie 1556–1583) buvo Lenkijos pataurininkis ir Brodnicko seniūnas.

¹²³ Kristupas Radvila, pravardė Perkūnas (1547–1603), žymaus LDK magnato ir senatoriaus Mikalojaus Radvilos Rudojo (1512–1584) sūnus. Kaip ir tėvas, buvo kalvinistas, jų globėjas. Savo tarnybą pradėjo 1566 m., tapdamas raikytoju, nuo 1569 m. LDK lauko etmonas ir pataurininkis, 1579 m. tapo LDK pakancleriu ir Trakų kaštelionu. 1584 m. – Vilniaus vaivada, 1589 m. LDK didysis etmonas. Pagarsėjo kaip karvedys Livonijos karo pabaigoje ir karo su Švedija pradžioje 1601 m. 1580 metų įvykius aprašančio Jevlašauskio klaidingai vadinamas didžiuoju etmonu.

¹²⁴ Turėtas galvoje jau minėtas Liachovičių ir Trobų seniūnas Vladimiras Zablockis.

¹²⁵ Mikalojus Radvila Rudasis (1512–1584), žymus kalvinistas, LDK visuomenės veikėjas, magnatas ir senatorius. Lietuvos pataurininkis 1544 m., Trakų vaivada 1549 m., LDK didysis etmonas 1553 m., Vilniaus vaivada ir LDK kancleris 1566 m., LDK didysis etmonas (pakartotinai) 1576 m. Ašmenos, Merkinės, Borisovo, Slonimo, Mozyriaus seniūnas, Vasiliškių, Lydos, Bielicos, Semeliškių laikytojas. Jis buvo Mikalojaus Radvilos Juodojo, Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio tėvo, pusbrolis.

¹²⁶ Manoma, kad šis Radvilų namas buvo prie Polocko trakto ir vadinosi Davainos. Davainos buvo tolimi Radvilų giminės (Polocko vaivada Stanislovas Davaina buvo Mikalojaus Radvilos Rudojo pusbrolio Jono dukros Petronėlės vyras). Rankraščio originale ši vieta skamba: „въ дворе своемъ, прозваном Аовойновским“.

¹²⁷ Turimas galvoje Augustinas Rotundas (1520–1582), žymus teisininkas, Vilniaus vaitas. Valdovo sekretorius, ruošė II ir III Lietuvos Statutą.

¹²⁸ Rankraščio originale „коморники“.

¹²⁹ Kažkoks bajoras, turėjęs Ašmenos pav. dvarelį. Matyt dėl to, kad Trobų seniūnas Zablockis norėjo jį palenkti savo valdžiai, šis siekė atkeršyti. Išprovokavęs maskvėno konfliktą su daug galingesniu magnatu, Goreckis sukėlė peštynes, kuriose ir žuvo Zablockis.

¹³⁰ Čia „Maskva“ vadinamas maskvėnas Zablockis.

tarnai, išsilakstė, išskyrus maskviškį, vadinamą Putila. Tas gi, tris [karius] turėdamas, su dviem lietuviais susikovė, bet dėl žmonių daugybės išsyk sužeisti buvo, o Vladimiras vienoj pusėj prie mūro būdamas traukėsi. Ten jam tasai Goreckis kardu dešinę krūtinės pusę perdūrė taip, kad jau be žado¹³¹ likęs po dviejų valandų mirė.

Kai toji baisi žinia pasiekė karalių Steponą pily, dar nė neapsirengusį, jis baisiai susijaudino, net negreit rengtis ėmė, vis vaikščiojo po kambarį lamentuodamas¹³², net atvykęs Lenkijos pakancleris kunigaikštis Boruchovskis¹³³ jį ramino, [taip] vertindamas tą nelaimingą atsitikimą: „Žinau, kad ir pats Trakų ponas nenorėjo jo užmušti, o tik primušti, bet kitaip atsitiko dėl Goreckio sukeltos sumaišties, mat Vladimiras, tapęs Trobų seniūnu, pajungė jį savo valdžion su kažkoku jo dvaru, kuris prieš tai kitados priklausė Trobų teismo žiniai“. Tuoj po to Trakų ponas buvo nuvykęs pas karalių, bet karalius, išsiuntęs pas jį tajį kunigaikštį pakanclerį, sugrąžino jį ir pas save įeiti neleido. Paskui pats Vilniaus vaivada pas karalių buvo, kalbėjo apie savo sūnų ir jį užstojo [sakydamas], kad tai jis pats liepęs, ir atiduodamas savo gyvastį jo karališkosios malonybės valiai ir malonei.

Netrumpai visa tai tęsėsi. Jo malonybę karalių senatoriai ramino tol, kol gegužės 11 dieną, trečiadienį, leido jo malonybė karalius Trakų ponui pas save atvykti su sąlyga, kad kuo mažiausiai minės Vladimirą. Ir sėdėjo karalius priemenėje, o mes, nieko nežinantys žmonės, grūdomės, norėdami išgirsti Trakų pono kalbą ir argumentus. Jis atėjęs prašė karaliaus, kad nelaikytų kaip pikta, jog per tą laiką dėl kai kurių savo nelaimingų atsitikimų jo malonybės karaliaus neaplinkė, o daugiau nieko apie tai nekalbėjo. Ėjo karalius į menę, o senatoriai, jį palydėję, tuoj su Trakų ponu išsivažinėjo.

Po to į pirmąjį seimą Vladimiro sesuo, kuri buvo į Polocką už vyro išleista, su karaliaus žinia pakvietė Trakų poną. Ten ir pats Vilniaus vaivada Trakų poną užstojo. O kadangi ir visas senatas buvo už jį, tai karalius meldė ir Vladimiro seseriai mokestį pinigais davė. Tuomet, kai Vladimiras buvo nužudytas, karalius, užsidedęs pykčiu, savo ranka buvo parašęs cedulę apie tai, kas buvo Vladimiras, kaip dvidešimt ketverius metus vengrų ir lenkų karalių rūmuose gyveno, kaip visad riteriškai elgėsi ir vyriškai kalbas sakydavo, o tądien dėl žmonių sąmokslų ir priešiško žuvo. Ir norėjo [karalius], kad tai būtų vėliavoje virš jo kapo¹³⁴.

Aš gerai pažinojau Vladimirą: nenukeldamas kepurės prieš Trakų poną, padarė tai ne iš kokios didybės, o tik dėl savo didžios melancholijos, nes važiuodamas pats su savimi kalbėjosi, mąstė ir taip užsimiršęs prasilenkė su sutiktais ponais, nors šie ir pasveikino jį nusikeldami kepures. Kai tarnai jam priminė, šaukė jiems pavymui, prašydamas dėl Dievo nepriimti kaip pikta.

Tuo metu lankėsi pas karalių Vilniuje Maskvos pasiuntinys¹³⁵, besistengiantis [susitarti] dėl kalinių išlaisvinimo ir susitaikymo.

Tais pat 1580 metais birželio 5 dieną karališkieji dvariškiai, pasiūsti į Trakus, pagavo Grigą Astiką¹³⁶ ir, atvedę jį į Vilnių, atidavė pono maršalkos kalėjiman. Paskui jį, įrodžius kažin kokius jo sandėrius ir susitarimus su Maskva, nuteisė mirties bausme ir nuosprendį įvykdė to paties birželio mėnesio 18 dieną priešais Šv. Jono bažnyčią. O karalius išvakarėse išvyko karan ir buvo prie Lukų.

Slucke tuo metu buvo keturi daktarai: Bartolianas iš Sandomiro¹³⁷, krovuvietis Martynas Foskas¹³⁸,

¹³¹ Rankraščio originale „без мовы“.

¹³² Lot. *lamentor* – vaitoti, raudoti, skųstis.

¹³³ Janas Boruchovskis (1524–1584), tuo metu buvo (nuo 1578) Lenkijos pakancleriu, nuo 1583 m. dar ir Pšemišlio vyskupu.

¹³⁴ Toliau rankraščio originale yra šešių eilučių tarpas ir pastaba „jeigu surasiu šį raštą“ („если найду тэ цэдулэ“).

¹³⁵ Turėtas galvoje dvarininkas Naščiokinas, siekęs Ivano IV Žiauriojo pavedimu užvilkti laiką ir atkalbėti Steponą Batorą nuo karo žygio. Jis lankėsi Vilniuje 1580 m. pavasarį.

¹³⁶ Kalbama apie Grigą Astiką (?–1580), LDK didiką, kuris buvo Breslaujos seniūno (1565), Mscislavlio vaivados 1566–1578 m., 1578–1579 m. titulinio Smolensko vaivados Jurgio Astiko (?–1579) brolis. Apkaltintas susirašinėjimu su jau minėtu Naščiokinu ir, kaip valstybės išdavikas, nubaustas mirtimi.

¹³⁷ Stanislovas Bartolianas (?–1618), kilęs iš Sandomiro, mokėsi Krokuvos akademijoje, kur 1590 m. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Tapo bajoru 1589 m. Kaip karaliaus Žygimanto III Vazos (1587–1632) sekretorius, su pavedimais dažnai lankėsi užsienyje.

¹³⁸ Martynas Foskas (rankraščio originale „Мартин Фоско“), (?–1588) Krokuvos daktaras, buvo kilęs iš Škotijos bajorų giminės, jo tėvai apsigyveno Lenkijoje turbūt dėl religinių persekiojimų. Baigė Krokuvos universitetą, buvo karaliaus Žygimanto II Augusto rūmų astrologas. Paskui mokėsi Italijoje, kur buvo medicinos daktaras. Grįžęs į Krovuvą nuo 1573 m. vadovavo medicinos katedrai universitete. Nuo 1585 m. tapo Krokuvos universiteto rektoriumi. Prieš mirtį tapo karaliaus gydytoju.

liublinietis Laurencijus¹³⁹ ir sluckietis¹⁴⁰, senas ir geras. Ten daug ponų, ponių ir skirtingiausių luomų žmonių suvažiavo gydytis ir jie Viešpaties Dievo valia sveiko.

Tų pat 1580 metų rugsėjo 5 dieną karalius maskvėnų Lukus paėmė ir žmones buvo liepta nukirsdinti kaip labai atkaklius, o toji tvirtovė, vėliau susitaikius, sugrąžinta maskvėnui carui. Tuo metu ponas Filonas¹⁴¹, netikrų šnipų [apgaulingai] įtikintas, su visai nedaugeliu žmonių pasiekė Smolenską, o ten būta gausios Maskvos kariuomenės. Mūsų žmonių galybė pražuvo. Ten ir kaimyną mano maskviškį Michailą Zverovą pagavo ir pakorė. Buvo jis man didelis priešas, atleisk jam, Viešpatie! Tais pat metais jo malonybė karalius tarėsi dėl būsimo karo kovinių pajėgų. 1581 metų sausio 20 dieną, penktadienį, mano mieloji žmona Hanna Bolotovna pagimdė man sūnų Joachimą. Tai įvyko priešpiet, o pagal laikrodį – 14 valandą. Šiuo metu jau bus treji metai, kai jis Italijoje pas Mantujos¹⁴² kunigaikštį¹⁴³. Telaimina jį Viešpats Dievas!

Birželio mėnesį¹⁴⁴ Maskva nepastebėta į rusų žemes įsiveržė ir smarkiai nuniokojo jas kardų, ugnimi ir plėšimu.

Tą 1581 metų pavasarį ir vasarą karalius Steponas buvo prie Pskovo¹⁴⁵, kur aš dėl ligos nebuvau nuvykęs, todėl klausau kalbų tų, kurie, geriau žinodami, apie tai rašė. Ponas Ivanas Borodičius, mano pavaldinys, grįždamas nuo Pskovo, gruodžio 22 dieną kelyje mirė, o palaidotas Graužiškėse¹⁴⁶.

1582 metus dėl tam tikrų priešasčių praminiau nelaimingais. Kovo 22 dieną Vilniaus mieste¹⁴⁷ mirė mano mielas ir vienintelis brolis Ivanas. Ir pasiekė mane toji žinia dėl blogo kelio tik po savaitės. O tą savaitę, būdamas savo namuose trisdešimt mylių¹⁴⁸ nuo Vilniaus, labai ilgėjaus, liūdėjau ir sakiau savo žmonai, jog turbūt mano brolis bus numiręs. Taip tad žmonių širdys iš tolo nujaučia savo vaikų ir mielių bičiulių nelaimes. Po to vykau į Vilnių ir pagal jo nurodymą atidaviau kūną palaidoti prie Švč. Trejybės rusų cerkvės. Išgyvenau sielvartą ir dėl mirties, ir dėl blogų kelių. Grįždami atgal, vos mes visi nepaskendome Nemune prie Ivijos. Iš pradžių aš vienas su kažkuriuo svečiu buvau atvažiavęs [keltis per upę], ir mūsų keltą ėmė bangos užlieti, tai vis ragindami pervežančius, kad nebijotų, nes jau rengėsi kartis mesti sakydami, kad žūstame, ir karštai Viešpačiui Dievui meldamiesi, persikėlėme. O vėliau tarnai, keldamiesi su mano vežimu ir visais arkliais, toje pat vietoje skendo. Arkliai baidėsi ir dėl to dar labiau valtį sėmė, net visas lenteles vanduo nunešė, o vežimas priekiniais ratais pakibo valty, kuri vienu galu išnirio viršun, kitu – paniro vandenin. Ir pervežantys žmonės, ir mano tarnai buvo valty, o kiti, įsitvėrę arkliams už uodegų, nesusigaudė, kas su jais dėjosi, nes arkliai paskui valtį plaukė, kur juos srovė nešė. Galop juos į kraną tarp žilvičių, kur ir aš buvau, atplukdė ir ten jie visi gelbėjosi. O aš, stebėdamasis dideliu Dievo stebuklu, garbinau švenčiausią Jo vardą.

Paskui rugsėjo mėnesio 23 dieną išleidau savo seserį panelę Sofiją už pono Samsono Ščasno.

Spalio mėnesio 21 dieną, sekmadienį, numirė žymus ir dievobaimingas vyras Ivanas Tretjakas, mūsų namų draugas, o po jo gruodžio 10 dieną mirė gera mano bičiulė ponia Darata Tvlakinskaja

¹³⁹ Liubliniečio Laurencijaus asmenybės išsiaiškinti nepavyko.

¹⁴⁰ Koršunovas teigia, kad „Slucko daktaru“ tegalėjo būti Petras Umiastovskis iš Klimantų. Jis apie 1575 m. buvo filosofijos daktaras Krokuvoje, o 1580 m. kurį laiką buvo Paryžiuje. Kaip tik čia išskyla abejonės dėl šio asmens dalyvavimo aprašomame įvykyje, nes šis įvykis irgi datuojamas 1580 m. Grįžęs iš Paryžiaus Umiastovskis apsigyveno Voluinėje, o Slucke gyveno 1589 m.

¹⁴¹ Kalbama apie Filoną Kmitą-Černobylskį (1530–1587). Savo karjerą pradėjo 1562 m. karališkuoju rotmistru. Pasižymėjo Livonijos kare, už karinius nuopelnus 1579 m. paskirtas titulinium Smolensko vaivada. 1580 m. tapo Velikije Lukų komendantu.

¹⁴² Mantujos kunigaikštystę šiaurinėje Italijoje tuo metu valdė Gonzagų giminė, o didysis kunigaikštis 1587–1612 m. buvo Vincenzo I (1562–1612).

¹⁴³ Joachimus Jevlašauskis (1581–?) tarnavo Mantujos kunigaikščių dvare 1601–1605 m. Apie tai įdomios medžiagos yra surinkusi Ewa Lechniak.

¹⁴⁴ Solovjovas *Rusijos istorijoje* teigia, kad šį atpuolį į LDK teritoriją maskvėnų vaivados įvykdė 1581 m. kovo mėnesį.

¹⁴⁵ Kalbama apie trečiąjį Stepono Batoro karo žygį (1581 06–1582 01) prieš maskvėnus, kurio metu Respublikos armija buvo apgulusi Pskovą. Jis pasibaigė 10 metų paliaubų pasirašymu. Zapolskyje 1582 m. sausio 15 d. Maskva atsisakė pretenzijų į Livoniją, Polocką ir Veližą, o Steponas Batoras sutiko atiduoti Velikije Lukus ir kitas 1580 m. užkariautas Maskvos valstybės sritis.

¹⁴⁶ Rankraščio originale šalia šio žodžio parašėte yra įrašas lenkiškai: „Borodicz“.

¹⁴⁷ Rankraščio originale šalia šio žodžio parašėte yra įrašas lenkiškai: „O pochowaniu rodzoneg brata sweg piszę“.

¹⁴⁸ Jevlašauskis mini lenkiškas mylias, kurių viena lygi 7146 m, nes nuo Liachovičių iki Vilniaus tiesia linija yra apie 200 km, taigi 30 lenkiškų mylių maždaug atitinka šį atstumą (per 213 km).

Grabovskaja¹⁴⁹, o jos vyras mirė per 1583 metų Velykas.

1583 metais per Grabnyčias¹⁵⁰ žiema po ankstesnių svyravimų smarkiai spūstelėjo. Tuo metu svečiavosi pas mane geras draugas ponas Liachovičių seniūnas, kuriam vasario 28 dieną mirė žmona¹⁵¹, ponas Simonas Šliatkovskis, kuriam vasario 31 dieną daugybės žmonių liūdesiui mirė jo žmona Sulamita¹⁵². O paskui ją tų pačių metų lapkričio 18 dieną mirė ir pats Šliatkovskis, žmogus, didžiu savo gerumu nusipelnęs amžino atminimo.

1583 metais vilniškė ponia gyveno Naugarduko pavieta, o aš iš vienos žemės teismo sesijos į kitą be perstojo turėjau važinėti po įvairiausius pavietus: Naugarduko, Minsko, Slonimo, Volkovysko. Per gavėnią, paskui per Žolinę turėjau būti karališkame teisme Vilniuje dėl bylų, kurių daug susikaupė. Iš viso buvo 17 mandatų. Mąščiau sau, jog, vilniškiui ponui gyvam esant, nebuvo nė vieno šaukimo į teismą, o dabar susikaupė: draugai nebeatminė ankstesnio [velionio] elgesio, kiekvienas tik savo laimės žiūrėjo, o karaliaus taryboje nė vieno Katkevičiaus nebuvo, tad galop ir dovanoti [...] mes neturėjome [...] pone Dieve po to¹⁵³ [...].

1584 metų vasario 5 dieną ponas Martynas Okunis vedė panelę Bojanecką. O kitą dieną ponas Jonas Monvydas¹⁵⁴ vedė panelę Mloževską. Šias vestuves vilniškė ponia surengė Liachovičiuose kuo prabangiausiai. Kovo mėnesį turėjau pono bylų Vilniaus karaliaus teisme, klausiaus ten kalbų ir buvau pakviestas instigatoriumi¹⁵⁵.

Tais pat metais vilniškė ponia turėjo nemaža sunkumų su Motiejumi Volku, kuris dar iš paties jo malonybės pono turėjo Liachovičiuose Pavliukovskio¹⁵⁶ palivarką už penkis šimtus kapų grašių, o dabar buvo sau pasidaręs kitą netikrą laišką kitai tokiai pačiai pinigų sumai. Dėl to [ponia] net pati turėjo vykti teisman, žinoma, pirmiausia į žemės teismą, po to – į pilies ir ten tą [dokumento] netikrumą įrodinėti. Paskui jis to laiško atsisakė, bet ir tai tik kitais metais.

1585 metų žiema buvo labai šilta. Galvijai buvo ganomi lauke ir ratais važinėjama.

Vasario mėnesį senąją poną Gzovskį¹⁵⁷ ištiko paralyžius, ir jis kovo 8 dieną mirė. Gegužės 20 dieną perkūnas Myšoje trenkė į pilį, kuri labai greitai sudegė. Tą pačią dieną ir, panašu, kad tą pačią valandą, ir mano kieme perkūnas trenkė į sūrinę ir karvelidę, tačiau niekas neužsidegė ir niekas nežuvo, o karvelidėje juk buvo vaikas ir karveliai.

Tais pat metais lapkričio 3-iosios naktį, 13 valandą mano žmona pagimdė sūnų Martyną. [Tais 1584 metais rugpjūčio 28 dieną gimė man sūnus Lauras¹⁵⁸.]

1586 metais pas Liachovičių raštininką Fiodorą Zenkevičių¹⁵⁹, kai bandžiau išskirti besikivirčijančius, buvau sužeistas į kairę ranką ir nežinau, kas tai padarė. O atsitiko tai sausio 19 dieną. Šeimnininkas liko sveikas, tačiau netrukus, vasario 23 dieną, jis mirė nuo karštinės. Amžiaus turėjo 35 metus, buvo mano draugas ir geras žmogus. Paskui kovo mėnesį buvau Vilniuje Goslavskio¹⁶⁰ reikalais ir vykau į Kauną, tuomet, kovo 5 dieną, kai nakvojau Rykantuose, plėšikai vos manęs neužmušė, bet su Dievo pagalba nemaža vilniečių gurguolė atvyko į tą vietą ir plėšikai išsibėgiojo. O šeimnininkas, kažkoks nedorėlis, išsisukinėjo, kad ką gi jis galįs padaryti, jei nakčia [jie] būriu susirenką ir darą, ką nori. Tačiau Viešpačiui Dievui ačiū už apgynimą! Tada, Vilniun sugrįžęs, [daviau] Goslavskiui pinigų už jo dvarą Skubiatovską, iš

¹⁴⁹ Liachovičių bajorė (земляне) Darata Grabovska minima 1567 m., kaip ir Jevlašauskis, tada gavusi atleidimą iš Liachovičių pilies teismo jurisdikcijos ir priskirta Naugarduko pavieto jurisdikcijai. Iš toliau *Atsiminimuose* minimų asmenų tokius atleidimus tais metais gavo Liachovičių bajorai Stanislovas Gzovskis ir Stanislovas Goslavskis.

¹⁵⁰ Jėzaus paaukojimo šventė (Grabnyčios), Romos katalikų švenčiama vasario 2 d.

¹⁵¹ Paskutinė sakinio dalis (7 žodžiai) nuo žodžio „kuriam“ rankraščio originale perbraukta.

¹⁵² Rankraščio originale „Сулимьянка“.

¹⁵³ Ši vieta rankraščio originale sunkiai įskaitoma: „и доровать....от мы не меливэту пне боже на потым“.

¹⁵⁴ Rankraščio originale „Ян Монвиж“.

¹⁵⁵ Instigator, procurator, instygator, инстигатор – instigatorius, valstybės gynėjas prokuroras.

¹⁵⁶ Turėtas galvoje Pavliukovsko palivarkas, iš kurio vėliau išaugo Pavliukovščiznos k., esantis Načios apyl., Liachovičių r., Bresto sr., Balt.

¹⁵⁷ Žr. 149 nuorodą.

¹⁵⁸ Šis sakinytis rankraščio originale įrašytas paraštėje.

¹⁵⁹ Fiodoras Zenkevičius (1550?–1586), bajoras, Liachovičių raštininkas. 1570 m. LDK senatorių pavedimu buvo pasiuntinys Krokuvoje.

¹⁶⁰ Žr. 149 nuorodą.

pradžią daviau tik užstatą, o vėliau visai nusipirkau.

Jo malonybė karalius tą vasarą gyveno Gardine, ilsėdamasis po savo pirmųjų darbų, ir tuomet jau nesigėdijo nei savo kepurės, nei pirštinių, iš kurių pradžioj vengrai juokėsi¹⁶¹. Pramogaudavo išvykdamas į laukus pamedžioti. Man tą vasarą teko dusyk pas jį lankytis dėl vilniškės ponios ir mano pono vaikų reikalų. Būtent liepos 24 dieną turėjau pas karalių bylą su benosiu¹⁶² Taranovskiu¹⁶³. Jis, susitaręs su kitais kareiviais, apsimetė sergąs ir dėl to bylinėjosi. Manė, kad iš karaliaus vietoj išmaldos turėtų gauti priteistą ieškinį iš pono dvaro už tai, ką užsitarnavo. Po jo ir visi [kiti] savo skolų galėjo ateiti. Jis pašaukė į teismą vilniškę poniją ir vaikelius dėl trijų tūkstančių auksinų ir kaip įrodymą pateikė karališkus kvitus ir save patį – kiek daug [karalius] iš išdo šlovingos atminties Vilniaus ponui ir jo kareiviams skolingas. Tada nurodžiau seimo protestą, kad algos jau pareikalautos ir kaip susitarė kareiviai, ir kokią žalą tai mano pono vaikams padarytų¹⁶⁴. Tuomet, man išėjus, kaip paskui iš ponų sužinojau, karalius dėl tokios aiškios bylos dar ilgai abejojo: ar atidėti iki tų sumų išmokėjimo iš karališko išdo, ar išsyk priteisti iš pono dvarų. Kai Ponų Tarybos, būtent Vilniaus kašteliono pono Valavičiaus¹⁶⁵, Trakų vaivados pono Glebavičiaus¹⁶⁶, kanclerio pono Leono Sapiegos¹⁶⁷, pakanclerio pono Vainos¹⁶⁸ buvau paremtas, [karalius] taip liepė sakydamas, kad jei aš nebūčiau parodęs seime protestacijos kaip įrodymo, kad algų reikalavo savo ir visų kareivių vardu, tai tada tam kareiviui iš pono vilniškio dvarų būtų priteisęs. Tad atidėta mums iki išmokėjimo iš išdo pagal karališkus kvitus. Vienas Dievas težino, kada tai bus.

Ten pat Gardine tuo metu liepos 12 dieną, penkias dienas pasirgęs karštine, mirė ponas Mykolas Haraburda¹⁶⁹. Negalėjo jo daktarai Bucelia¹⁷⁰ bei Simonas¹⁷¹ išgelbėti ir tris dienas prieš jo mirtį pranešė apie tai karaliui, ir jo tarnyba buvo paskirta kitiems.

Tais pat metais baisųjį gruodžio mėnesį 12 dieną tas garsus bei didžiai žymus ponas ir didis monarchas jo malonybė karalius Steponas Batoras mirė Gardino pily, mielosiose savo menėse, jo paties pastatytose. Gaila, karaliau, kad po didžių darbų, kurių nuo jaunystės buvai išmokytas, tuos kelis metus Gardine viešėjai ilsėdamasis! O, mano nuomone, jei būtum įprastu darbu užsiėmęs, būtum ilgiau pagyvenęs, bet turbūt žinojo Viešpats Dievas, kodėl taip, o ne kitaip norėjo.

1587 metų sausio mėnesio 9 dieną sapnavosi man [tai], apie ką ir nemąščiau: kad buvau italų mieste

¹⁶¹ Rankraščio originale ši vieta skamba: „...юж се тэж часом капэлюшэм и рукавицами не мерзил з чого венкгрове сперва шидили“.

¹⁶² Rankraščio originale „э Тарановским безносым“.

¹⁶³ Tikriausiai kalbama apie karaliaus rotmistrą Andrių Taranovskį, kuris 1573 m. buvo LDK pasiuntinys pas Maskvos didįjį kunigaikštį Ivaną IV Žiaurųjį. Vėliau jis buvo Naugarduko paviete žemės teismo pateisėju.

¹⁶⁴ Paskutinė sakinio dalis nuo žodžio „ir“ rankraščio originale buvo įrašyta paraštėje.

¹⁶⁵ Kalbama apie Eustachijų Valavičių (?–1587), žymų LDK visuomenės ir valstybės veikėją, diplomata. Vilniaus vaivados raštininkas 1546 m., Brastos paseniūnis 1550 m., karaliaus maršalka ir raštininkas 1554 m., rūmų maršalka ir LDK žemės maršalka 1561 m., Vilniaus vaivadijos valdytojas 1565 m., LDK pakancleris 1566 m., Trakų kaštelionas 1569 m., LDK kancleris ir Vilniaus kaštelionas, Brastos ir Kobrino seniūnas 1579 m.

¹⁶⁶ Jonas Glebavičius (1544–1590), žymus LDK valstybės ir visuomenės veikėjas, kalvinistas. Gynė Polocką nuo maskvėnų (1563), pateko į nelaisvę, kur praleido trejus metus. Sugrįžęs iš nelaisvės, aktyviai dalyvavo Livonijos kare. Minsko kaštelionas 1571 m., Radoškovičių seniūnas 1576 m., 1580–1586 m. buvo LDK žemės išdininku, 1585 m. – Trakų kaštelionas; Trakų vaivada tapo 1586 m.

¹⁶⁷ Leonas Sapiega (1557–1633), žymus LDK visuomenės veikėjas, magnatas. Dar jaunystėje išgarsėjo Livonijos kare, vėliau rūpinosi Trečiojo Lietuvos Statuto (1588) leidimu. LDK raštininkas 1581 m., LDK pakancleris 1585 m., LDK didysis kancleris 1589–1623 m., Vilniaus vaivada 1621 m., LDK didysis etmonas 1625 m., Mogiliovo, Slonimo ir Brastos seniūnas.

¹⁶⁸ Tikriausiai turėtas galvoje Gabrieliūs Vaina (?–1615), kuris LDK pakancleriu tapo tik 1589 m. Taigi Jevlašauskis suklydo, nes aprašomuoju metu Vaina buvo LDK raštininku.

¹⁶⁹ Mykolas Haraburda (?–1586) išgarsėjo kaip diplomatas. Valdovo pasiuntinys Kryme 1559 m., pasiuntinys Maskvoje 1560 ir 1567 m.; karaliaus raštininkas (djakas) 1560 m., Svisločės laikytojas 1571 m., Minsko kaštelionas 1585 m.

¹⁷⁰ Valdovo rūmų daktaras Mikalojus Bucelia (?–1599) buvo italas, kilęs iš Padujos, medicinos ir filosofijos daktaras. Matyt, nusipelnė karaliui Steponui Batorui, nes jis daktarui 1586 m. padovanojo prie Gardino dvarelį. Karalius Žygimantas III Vaza 1589 m. jam suteikė bajorystę. Mirė Krokuvėje.

¹⁷¹ Valdovo rūmų daktaras Simonas Simonijus (?–1602) irgi buvo italas, kilęs iš Lukos. Respublikoje nuo 1576 m., kai Buceliai tarpininkaujant tapo Stepono Batoro gydytoju. Po karaliaus Stepono Batoro mirties prasidėjo nesutarimai tarp Bucelios ir Simonijaus, pastarajam teko palikti šalį. Jis tapo Austrijos erchercogo Maksimilijono gydytoju. Gyvenimo pabaigoje sugrįžo į Krokuvą, kur ir mirė.

Mantujoj, mačiau Mantujos kunigaikščių pilis, vietoves, vandenį, mūrinius tiltus. O kai papasakojau [apie] tai ponui Andriui Skorulskiui¹⁷², kuris ten buvo, jis pasakė, kad [visa] išsidėstę būtent taip, kaip aš sapnavau. Tas sapnas reiškė mano mielo sūnaus Joachimo išvykimą, ten jis jau nuo 1577¹⁷³ metų iki šios dienos tebegyvena.

Kovo 10 dieną mano žmona pagimdė pirmą dukrą Rainą.

Tais pat metais po jo malonybės karaliaus Stepono mirties teismo sesijos užleido vietą elekcijai, nes išsiskyrė [nuomonės] renkant valdovą. Vieni laukė ir skatino Maksimilijoną¹⁷⁴, imperatoriaus brolių¹⁷⁵ ir sūnų¹⁷⁶, o kiti, kurie buvo sutarę dėl švedų karaliaus Žygimanto¹⁷⁷, taip pat šio laukė. Dėl to 1588 metų sausio mėnesio 19 dieną įvyko mūšis ties Byčina¹⁷⁸. Ten Maksimilijono pusė pralaimėjo, o jis pats ir daugybė jo šalininkų ponų lenkų paimta į nelaisvę.

O Žygimantas, švedų karaliaus sūnus, dar anksčiau, vos tik atvykęs, buvo karūnuotas praėjusių 1587 metų gruodžio 27 dieną. 1588 metų sausio 28 dieną Žygimantas Trečiasis, Lenkijos karalius, davė priesaiką Lietuvai, nes karūnuotas buvo be mūsiškių.

Tais 1588 metais buvau su ponu Odachovskiu Šklove ir Kopyse beveik aštuonias savaites. O vilniškė ponia vyko pasigydyti į Liubliną, bet kai jos sveikata nepasitaisė, išsiruošė namo, tačiau grįždama kelyje, Ožkų Turgaus miestelyje¹⁷⁹, balandžio 4 dieną mirė. Birželio 21 dieną mūrinėje Gniezno¹⁸⁰ evangelikų bažnyčioje įvyko jos laidotuvės.

Tų pačių metų liepos 30 dieną mano žmona pagimdė antrą dukterį, kuriai duotas Galškos vardas.

1589 metų vasarą pas mus čia, Naugarduko pavieta, buvo labai geras vyras Albrechtas Kavečinskis¹⁸¹, jis tris savo dukteris vienu kartu išleido už vyrų ir iškėlė vienas [bendras] vestuves. Jis neturėjo sūnų, tik šešetą dukrų, bet niekada mums dėl to nedejavo, o sakė, kad taip jam dar geriau, ir elgėsi taip veikiausiai iš savo dievobaimingumo, nes savo valią buvo palenkęs Dievo valiai. O kai jam taip pavyko išleisti už vyrų iš karto tris dukras, paprasti žmonės iš patirties kalbėjo, kad neilgai truks tos santuokos, tą pačią dieną sudarytos. Kažkaip netrukus numirė jo vyriausias žentas Moskalnickis, o 1603 metais [kiti] du: Virovskis ir Vysockis. Taigi nereikėtų nepaisyti ir liaudies balso, anot to posakio, *vox populi – vox Dei*¹⁸². Juk dėl to žmogaus tikėjimo niekas negalėjo abejoti, nes jis buvo probuotas¹⁸³. O gal ir todėl jis nepaisė tos liaudies pranašystės, kurią veikiausiai žinojo, kad kliovėsi savo tikėjimu, jog pagal tą pranašavimą nieko tokio negalėjo įvykti.

1589 metų sausio 28 dieną ponas Aleksandras Katkevičius pirmą kartą Gardine pasveikino karalių Žygimantą Trečiąjį, kartu ir jų malonybės tetą¹⁸⁴ bei seserį¹⁸⁵. Visad jo puotose buvodavo senatoriai iš

¹⁷² Kauno pav. bajoras Andrius Skorulskis buvo vienas iš Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio kelionės į Šventąją žemę bendražygių, gavo už tai Šv. Karsto riterio vardą. Albrechto Radvilos *Dienoraštyje* 1636 m. Skorulskis minimas kaip Kauno pavieto maršalka, kuriuo buvo nuo 1627 m. Valdė Skarulių dvarą Kauno pav. (dab. k. Jonavos r., Liet.).

¹⁷³ Atsiminimų autoriaus klaida. Turėtų būti ne 1577 m., o 1601 m.

¹⁷⁴ Turimas galvoje Maksimilijonas Habsburgas (1558–1618), austrų karalaitis, pretendentas į Respublikos valdovo sostą.

¹⁷⁵ Turimas galvoje jo brolis, Šv. Romos imperijos imperatorius (1576–1612) Rudolfas II Habsburgas.

¹⁷⁶ Turima galvoje, kad jis buvo jau minėto velionio Šv. Romos imperijos imperatoriaus (1564–1576) Maksimilijono II Habsburgo sūnus.

¹⁷⁷ Žygimantas III Vaza (1566–1632), švedų karaliaus (1568–1592) Jono III Vazos (1537–1592) sūnus. Pagal motinos Kotrynos Jogailaitės (1526–1583) liniją buvo Žygimanto I Senojo vaikaitis ir Žygimanto II Augusto sūnėnas. Respublikos valdovas 1587–1632 m. Kartu buvo ir Švedijos karalius (1592–1599). Karštas katalikas, įsivėlė į karą su Švedija, kai jį nuvertė dėdė Karolis, kuris vėliau pasiskelbė karaliumi Karoliu IX (1604–1611).

¹⁷⁸ Byčina, lenk. Byczina, vok. Pitschen, miestas Silezijoje (Šlionske), dab. Lenkijos teritorijoje, prie kurio mūšyje buvo sumušta Maksimilijono Habsburgo šalininkų kariuomenė, o jis pats pateko į nelaisvę, kurioje išbuvo iki 1590 m.

¹⁷⁹ Ši vieta rankraščio originale skamba taip: „едуци на дорозе в мястэчку в Козим Рынку умарла“. Ši vieta sunkiai iššifruojama, be to, neaišku, ar „Kozyj Rynok“ reiškia kokią gyvenamąją vietovę (tokia vietovė nežinoma), ar ožkų turgų kokioje nors kitoje vietovėje.

¹⁸⁰ Dabar tai apyl. c. Volkovysko r., Gardino sr., Balt. Buvo vienas iš Katkevičių dvarų. Nepainioti jo su Lenkijos miestu Gnieznu, arkivyskupijos sostine.

¹⁸¹ Kalbama apie bajorą kalvinistą Albrechtą Kavečinskį, tarnavusį pas Kristupą Radvilą Perkūną. Vienas Kavečinskio brolis Motiejus buvo Nesvyžiaus seniūnas, spaustuvinkininkas, kitas, Hektoras, – pasiuntiniu Livonijoje 1560 m. ir Olykos seniūnu 1575 m.

¹⁸² Lot. „vox populi – vox Dei“, t. y. tautos balsas – Dievo balsas. Rankraščio originale jis užrašytas slaviskomis raidėmis: „воксъ попули – воксъ дей“.

¹⁸³ Lot. *probatas* – išbandytas.

¹⁸⁴ Kalbama apie jau minėtą Žygimanto Augusto seserį Oną Jogailaitę (1523–1596).

karališko dvaro. Sausio 31 dieną buvo jo malonybės byla dėl senųjų lietuviškų muitų arendos ir dėl Birštono ir kitų dvarų arendos. Įvertinta tai 80 tūkstančių lietuviškų kapų ir nurodyta velionio pono garantija, o mes neturėjome nė menkiausios kvitancijos. Aš toje byloje kalbėjau kuo geriausiai – Viešpats Dievas teikėsi įkvėpti – apeliuodamas į jo karališkos malonybės gerumą ir nurodydamas daugybę jo malonybės pono nuopelnų bei kitas teises priežastis. Šalia jo karališkos malonybės buvo [šie] senatoriai: vyskupas¹⁸⁶ kunigaikštis Baranovskis¹⁸⁷, ponas Polocko vaivada Dorohostajskis¹⁸⁸, Palenkės ponas¹⁸⁹, ponas kancleris Sapiega. Visi jų malonybės buvo mums geranoriškai nusiteikę, tad jo malonybė karalius, dekretu tai dovanodamas, teikėsi atleisti ir skolų sumokėjimo pažymėjimą pasirašyti. Tą pačią dieną kunigaikštis Simonas Sluckis¹⁹⁰ pasveikino įžengiantį į menę karalių paruošta oracija, kiek aš žinau, jo malonybės Trakų vaivados Mikalojaus Kristupo Radvilos parašyta. Turėjo prie savęs gal dvidešimt žmonių išsirikiavusių, bet ir prie pono Aleksandro mūsų nemaža buvo, daugiausia seni tarnai, žili jau, vilkintys gedulą dėl vilniškės ponios. Karalius ir ponai labiau į mus žvilgsnį kreipė ir karalienei¹⁹¹ pristatė, kad tai vis velionio Vilniaus kašteliono [Aleksandro] tėvo tarnai. Mums buvo labai miela tokią laimę patirti, nes ir ponas, ir mes visi džiaugėmės visų žmonių malone.

Kai po tos laimės parvykome, dėl savo draugų skausmo turėjome. Ponas Aleksandras įsigijo per kažkokią globą 18 šimtų kapų grašių, jam pono Volskio¹⁹² Kumolkai¹⁹³, vertingas kaimas prie Gniezno, dėl kažkokios išgalvotos teisės atiteko. O Trakų ponaičių [buvo mokėta] 3 tūkstančiai ir 6 šimtai kapų grašių. Taip tad mano pono vaikai į skolas bristi pradėjo. Paskui susitaikė su Slucko kunigaikščiu Simonu dėl Choromcų kaimo, kurį velionis pardavė, tam teisės neturėdamas. Pasirašė už tai sumokėti 2 tūkstančius auksinų. O vėliau ir jo malonybės seserį panelę Sofiją išleido už pono Dorohostajskio¹⁹⁴ 1590 metų rugšėjo 23 dieną Vilniuje, ir tai pareikalavo nemažų jų išlaidų.

1590 metų rudenį įvairiose vietovėse ir Naugarduke buvo gana smarki maro epidemija. 1590 metų spalio 31 dieną mirė mano kaimynas ir bičiulis, labai geras žmogus, *beatus vir*¹⁹⁵, ponas Valentijus Čarkovskis.

1591 metais ponas Aleksandras Katkevičius išsiuntinėjo po visus tėvonijos dvarus urėdus, primindamas, kad ribas užtikrintų ir su kaimynais be skriaudų abiem pusėm nustatytų. Pats išvyko į Myšų dvarą, kur vietiniai bajorai Butrimukai užėmė Vereščiagino žemę, ir pats, nemažai pasidarbavęs [besiaiškindamas], pasiėmė mane ir vyriausiąjį Butrimuką ir, kiek šonan pavažiavęs, išklausė visą tiesą,

¹⁸⁵ Turima galvoje Žygimanto III Vazos sesuo karalaitė Hanna (Ona) (1568–1625), kuri į Respubliką atvyko kartu su Žygimantu 1587 m. ir čia praleido visą likusį gyvenimą. Po Jano Zamoiskio sesers Sofijos mirties (1604) brolis jai davė laikyti turtingas Prūsijos Brodnicko ir Galubino seniūnijas. Mirė netekėjusi Galubine.

¹⁸⁶ Rankraščio originale vardas praleistas.

¹⁸⁷ Wojciechas Baranovskis (1548–1616), kunigaikštis, senatorius, tuo metu buvo Lenkijos pakancleris (nuo 1585) ir Pšemyšlio vyskupas (nuo 1584). Vėliau jis iškilo iki Gniezno arkivyskupo ir Lenkijos primo (nuo 1608).

¹⁸⁸ Mikalojus Manvydas Dorohostajskis (1530–1597), žymus LDK visuomenės veikėjas, kalvinistas. LDK stalininkas ir Veliuonos laikytojas 1566 m., Gondingos tijūnas ir Maišiagalos laikytojas 1569 m., Volkovysko ir Šerešovo laikytojas 1576 m. Lepelio laikytojas 1577 m.; Polocko vaivada nuo 1576 m.; Dalyvavo II Lietuvos Statuto teksto redagavimo grupėje, dalyvavo kovose su turkais ir Livonijos kare. Išgarsėjo pergale prieš totorius ties Dorohostajais Voluinėje 1577 m.

¹⁸⁹ Turimas galvoje Mauras iš Aborovo Lešnovolskis (?–1593), kuris buvo Palenkės kaštelionas nuo 1581 m.

¹⁹⁰ Turimas galvoje Jonas Simonas (?–1592), Slucko ir Kopylio kunigaikštis, jau minėto Jurgio Sluckio ir Kotrynos Tenčinskos sūnus. Paskutinis žymios Olelkaičių šeimos vyriškos linijos atstovas. Buvo vedęs jau minėto Podolės vaivados Mikalojaus Mieleckio dukterį Sofiją (1567–1619). Iš šios santuokos turėjo vieną dukterį, kuri mirė 1591 m. Po to Sofija ištekėjo už Jono Karolio Katkevičiaus.

¹⁹¹ Pirmoji Žygimanto III Vazos žmona buvo Austrijos Štirijos, Karintijos, Krainos ir Goricijos didžiojo kunigaikščio Karolio Habsburgo (1540–1590) dukra Anna (Ona) (1573–1598), kurią jis vedė 1592 m.; antroji Žygimanto III Vazos žmona buvo pirmosios žmonos sesuo Konstancija (1588–1631), ištekėjusi 1605 m.

¹⁹² Matyt, turimas galvoje Mikalojus Volskis (1550–1630), kuris buvo Lenkijos rūmų maršalkos Stanislovo Volskio sūnus; Mikalojus Volskis 1574 m. tapo Lenkijos kardininku, 1599 m. rūmų maršalka, 1615 m. – didžiuoju Lenkijos maršalka. Buvo diplomatinis atstovybių užsienyje dalyvis. Kadangi nenurodytas Volskio vardas, tai galėjo būti ir Kristupas Volskis (?–1600). Pajūrio tijūnas 1590 m., LDK pastalininkis 1595 m.

¹⁹³ Šis neišlikęs kaimas buvo netoli jau minėto Gniezno, taigi turėjo būti dab. Volkovysko r.

¹⁹⁴ Aleksandro ir Jono Karolio Katkevičių sesuo Sofija Katkevičiūtė ištekėjo už Kristupo Mikalojevičiaus Dorohostajskio (?–1614), LDK maršalkos nuo 1598 m.

¹⁹⁵ Ši lotyniška frazė parašyta slaviskomis raidėmis ir rankraščio originale skamba taip: „beатыс ввр“. Lot. *beatus vir* – palaimintas vyras.

kaip jie [į gretimą žemę] užėjo ir naujas rieves medyje senu įprastu būdu padarė, o senąją ribą ten, arčiau Myšų, parodė. Ir tai supratęs išsyk teisėjams tiesą pasakė ir liepė senąją ribą nuo Astravo ir Dobromyšlio ribų susikirtimo tiems patiems Butrimukams nuvesti, o valstiečiams – tuoj iš paskos griovius kasti, nes dėl šios ribos abi pusės sutiko. Daugelis žmonių paskui už tai jį gyrė.

1592 metais ir rudenį, ir po Naujųjų metų šaltis nespustelėjo ir sniego nebuvo, tad buvo toji žiema beveik be sniego. Visi ratais važinėjo. Ponas Aleksandras buvo tribunolo seimelyje, bet į tribunolą pakilti nenorėjo, o man pavydėjo Grigorijus Unichovskis¹⁹⁶, tad Žabka su Buguševičiumi buvo išrinkti. Kovo 9 dieną Slucko kunigaikštis Jonas Simonas mirė. Birželio 30 dieną mirė ir Kasparas Keršovskis, Naugarduko pateisėjis, prigulęs popiečio miegui savo Gorodėjos¹⁹⁷ dvare.

Rugpjūčio 16 dieną ponas Jonas Karolis Katkevičius¹⁹⁸ dar vyko į svetimas žemes, o ponas Aleksandras į Varšuvos seimą pasiuntiniu.

1592 metų rugsėjo mėnesio 1 dieną, antradienį, seimelyje Cyrine pateisėjų elekcijose į šią pareigybę išrinkti buvo keturi, o būtent: Ivanas Maskevičius¹⁹⁹, Onikėjas Unichovskis²⁰⁰, Mikalojus Podarovskis²⁰¹ ir aš, per visagalio Viešpaties Dievo malonę, nes Jis kaip nori, taip karalių valią ir visų žmonių širdis pakreipia. To paties rugsėjo mėnesio 28 dieną man buvo atiduota ta pateisėjo vieta ir privilegija atnešta į namus be didelių mano pastangų. Ir daviau priesaiką šiai pareigybei 1593 metų sausio 7 dieną per Trijų karalių teismo sesiją.

Ponas Mikalojus Tluhovskis, dar velionio pono tarnas, visad man žadėjo didžią draugystę ir patvirtindavo tai, paspausdamas ranką, bet niekad nieko dėl jaunųjų ponaičių man nepadėjo, kai mano bylos buvo nesėkmingai vedamos. Paskui išsiaiškinau, kad Ivanas Krečetovskis, priešas mano, užmiršęs mano geradarystes, kurias buvau padaręs dar jo tėvui Fomai, Klecko pamokslininkui, ir jo motinai, kai vietiniams žydams įsiskolino, ir net jį, Liachovičiuose malkas be nieko parduodantį, užtikau ir, nuvykęs pas vilniškę poniją, jį pristačiau ir prie savęs paėmiau teisės mokyti ir ja užsiimti, [o paskui] jis, susitaręs su tuo Tluhovskiu, ne tik mane, bet ir ponus jų reikaluose apgaudinėjo, o sau [iš to] turtus krovėsi. Tluhovskis pasiėmė turtingą dvarą Rusioj, vadinamą Selco²⁰², o Krečetovskis – Malkovičius²⁰³,

¹⁹⁶ Grigorijus Unichovskis buvo Naugarduko pav. bajoras. 1589 m. rinko mokesčius Naugarduko vaiv. Jo giminė yra kilusi iš Unehavos dv. Naugarduko pav. // dab. k. Kareličių r., Gardino sr., Balt. Ši giminė LDK žinoma dar iš Žygimanto Kestutaičio valdymo laikų (1432–1440).

¹⁹⁷ Sunku pasakyti, apie kokią Gorodėją kalba autorius. Tuo metu Naugarduko pav. buvo kelios Gorodėjos: du palivarkai, mst. prie Garadėjos upelio ir k. prie to miestelio // dab. visi Nesvyžiaus r. Minsko sr., Balt.

¹⁹⁸ Jonas Karolis Katkevičius (1560?–1621), Jono Jeronimo Katkevičiaus sūnus. Garsus LDK valstybės ir visuomenės veikėjas, karvedys, išgarsėjo pergale prieš švedų karalių Karolį IX prie Kirholmo (Salaspilio) 1605 m. ir Chocimo gynyba nuo turkų 1621 m. Jaunystėje su broliu Aleksandru studijavo Europos universitetuose, baigė Vilniaus universitetą. LDK pataurininkis 1596 m., Žemaičių seniūnas 1599 m., LDK lauko etmonas 1600 m., Livonijos administratorius 1603 m., LDK didysis etmonas 1605 m., Vilniaus vaivada 1616 m., Derpto, Veliuonos, Liubošanų seniūnas.

¹⁹⁹ Ivanas Maskevičius dalyvavo Žygimanto III Vazos žygyje į Maskvą. Po tėvo dvarų padalinimo gavo Jatrą Naugarduko pav. ir Zabčičius Pinsko pav. Jis buvo vedęs LDK referendoriaus (nuo 1589) Bagdono Chreptavičiaus (?–1610) dukterį. Vėliau buvo Pinsko pavieto žemės teismo pateisėju.

²⁰⁰ Onikėjas Unichovskis (?–1595), Naugarduko pav. bajoras. Tikriausiai buvo jau minėto Grigorijaus Unichovskio giminaitis. Žuvo kautynėse su Nalivaikos kazokais prie Mogiliovo.

²⁰¹ Turimas galvoje Mikalojus Podarovskis (?–1603), Naugarduko vaiv. bajoras. Kilo iš Podarosko k. dab. Volkovysko r., Gardino sr., Balt.

²⁰² Labai sunku pasakyti, kokį Selco k. turėjo galvoje Jevlašauskis ir kurioje LDK Rusios dalyje jis buvo, nes buvo keletas kaimų tokiu pavadinimu. Jei tai Juodoji Rusia, galėjo būti Selecas Brastos pav. Kelyje iš Prūžanų į Ružanus (dab. Prūžanų r., Bresto sr., Balt.), Červonoje Selo Volkovysko pav. Naugarduko vaiv. (dab. Želvos r., Gardino sr., Balt.) arba Staroje Selo tame pačiame pav. arba to paties pavadinimo km. Brastos pav. (dab. Žabinkos r., Bresto sr., Balt.). Jei remsimės naujausiais Spiridonovo ir Nasevičiaus teiginiais (žr. Насевич В., Спирыдонова М. „Русь“ у складзе Вялікага княства. Літоўскага у XVI ст. // 3 глыбі вякоў. Наш край: Гіст. – культуралаг. зб. Вып. 1. Мн. 1996., с. 4–27), kad Rusia XVI a. LDK buvo vadinamos teritorijos tik į rytus nuo 28 meridiano, t. y. maždaug linijos Drisa–Logotskas–Minskas–Pinskas–Turovas, paliekant šias vietas „Lietuvos“ regionui, tada rytinėje Baltarusijoje randame net penkias tokias vietas: dvi Oršos pav. – ties Smolniansiais ir į vak. nuo Senojo Bychovo Oršos pav. (dab. Bychovo r., Mogiliovo sr.), vieną Selco prie Mscislavlio (Mscislavlio pav. // dab. Mscislavlio r., Mogiliovo sr., Balt.), viena Selco prie Bragino (dab. Braginas, r. c., Gomelio sr., Balt.) ir viena prie Glusko Dubrovicko Naugarduko pav. ryt. dalyje (dab. Gluskas, r. c., Mogiliovo sr., Balt.). O Staroje Selo vietovių „Rusioje“ yra dar penkios.

²⁰³ Šiuo atveju taip pat susiduriame su dviem vietovėmis vienodu pavadinimu: vieni Malkovičiai buvo Naugarduko pav. piet. (dab. Pinsko r., Bresto sr., Balt), kiti – prie Mastų Gardino pav. (dab. Mastų r., Gardino sr., Balt.).

Koniuchus²⁰⁴, Mazurkovščizną – visa tai man buvo ne tik pažadėta, bet ir pateikta raštuose, kurių paskui ponas Jonas Karolis Katkevičius, jų įkalbėtas, pasirašyti ir pabaigti nenorėjo. Bet kai buvo ruošiamasi pono Žalinskio ir panelės Galškos vestuvėms ir Tluchovskiui pavesta [jomis] rūpintis, užpuolė jį rūmų liga²⁰⁵, pasirodžiusi galvoje ir kaktoje. O jis, norėdamas negulėdamas lovoje išsigydyti, liepė žydui kirpėjui tepti tuos jo gūželius pilku tepalu, neužsitaręs namuose, o buvo juk žiema. Važiavo jis iš Liachovičių į Gniezną, o grįžęs, 1593 metų sausio 15 dieną, kai tasai tepalas širdį pasiekė, tos pačios dienos vakare numirė. Išsipildė jam posakis: pikta širdis pati save pražudo, nes ne kas kita kaip tik Dievo kerštas mano priešus baudžia.

Džiugino tai mane ir tvirtino mano tikėjimą, kad teisingas ir visagalis Dievas gina mane nuo visų priešų mano.

1593 metais jo malonybė karalius išvyko iš Varšuvos rugpjūčio 12 dieną į Gdanską ir Švediją.

Tų pat metų spalio 15 dieną mirė žymi ir dievobaiminga ponia žirgininko žmona Sofija Aleksandraitė Katkevičiūtė Korycka²⁰⁶.

1594 metų gegužės 20 dieną, penktadienį, užėjo šalčiai ir debesys, atnešę baisų sniegą, kuris laikėsi tris dienas. Nuo tų debesų, šalčio ir stipraus vėjo sušalo daugybė žmonių, kai kur net trise susiglaudę, nes [ir taip] negalėjo vienas kitam padėti. Paukščių lizduose pats mačiau daugybę išgaišusių. Baisu buvo ir po stogu sėdintiems.

Šiek tiek anksčiau, gegužės 1 dieną, atidaviau savo mylimą pirmagimį sūnų Jarošą ponui Jonui Karoliui Katkevičiui, linkiu jam ir jo ponui visokeriopos Dievo palaimos.

1595 metais per Tris karalius dirbau Naugarduko žemės teismo sesijoje.

Tais 1595 metais kazokas Nalivaika²⁰⁷, surinkęs kazokų kariuomenę, iš pradžių pasirodė Podolėj, po to Valakijoje, kėsinosi ir į turkų žemes, o vėliau, grįždamas Lenkijon, nusiaubė ir padegė pono Kalinovskio dvarą, keršydamas už savo tėvo Nalivaikos pakorimą²⁰⁸ dar senais Kalinovskio²⁰⁹ tėvo laikais. Iš ten įniršęs ėjo į Lucką tiesiog mugėn, kur vyskupas²¹⁰ su garsiausiais bajorais išėjo sutikti už miesto, ragino [susitaikyti] ir mėgino palenkinti, net pirkliai sudėjo keletą tūkstančių auksinų, tačiau neapsiėjo be netekčių ir nuostolių. Iš ten, dar labiau užsidedęs, vyko į Polesę, iki Petrikovo jau savavališkai visus pavergdamas ir aplinkui siųsdamas [pasiuntinius] ir liepdamas dovanas jam duoti. Ir buvo duodama, tik vienas Sluckas sumaištavo. Tuomet lapkričio 6 dieną Slucką apgulė ir nemažai ten prabuvo. [Slucko gyventojai] užsitarė pily su dviem mažais Vilniaus kašteliono Jeronimo Katkevičiaus²¹¹ sūnumis. O Vilniaus kaštelionas, Naugarduko vaivada ponas Skuminas²¹² ir kiti ponai bei bajorai suvažiavo į Klecką ir nežinojo, ko imtis išgirdę, kad jau ir Slucko pilis apgulita. Tuomet pasiuntė Nalivaika

²⁰⁴ Sunku pasakyti, apie kokius Koniuchus čia kalbama, nes jų buvo keletas: Koniuchai Volkovysko pav., Naugarduko vaiv. LDK // dab. k. Podorosko apyl., Volkovysko r., Gardino sr., Balt.; Koniuchai Gardino pav., Trakų vaiv., LDK // dab. k. Berestovicos r., Gardino sr., Balt. ir Koniuchai (Koniuchovo) Minsko pav., LDK // dab. k. Grozovsko apyl., Kopyliaus r., Minsko sr., Balt.

²⁰⁵ Manoma, kad tai buvo sifilis.

²⁰⁶ Tai buvo Jono Jeronimo teta Sofija (?–1593), kurios antrasis vyras Jeronimas Koreckis (?–1566), būdamas Valažino ir Trobų laikytoju, 1548 m. tapo LDK žirgininku. Paskui jis dar buvo Melniko seniūnu, Geranainių ir Knysino laikytoju. Sofija Korycka 1593 m. turėjo būti jau garbaus amžiaus.

²⁰⁷ Severinas Nalivaika (?–1597), nerejestrinių kazokų vadas, vienas iš 1594–1596 m. visuotinio kazokų maišto Ukrainoje vadų. Kilęs iš Gusiato Ukrainoje. Buvo Kijevo vaivados Konstantino Ostrogiškio kareivis samdiny, dalyvavo kazokų žygiuose prieš turkų valdas Valakijoje. Maišto priežastimi buvo Nalivaikos kerštas už tėvo nužudymą. Po nesėkmingo mūšio su Lenkijos lauko etmono Žolkievskio vadovaujama kariuomene paimtas į nelaisvę 1596 m. gegužę ir nuteistas mirti. Nukirsdintas ir ketvirčiuotas Varšuvoje 1597 m. balandį.

²⁰⁸ Martynas Kalinovskis buvo turtingas magnatas, daugelio dvarų Ukrainoje savininkas, Lenkijos lauko etmonas. Gusiatine pakorė Nalivaikos tėvą.

²⁰⁹ Turimas galvoje Lenkijos magnatas iš Podolės Aleksandras Valentinas Kalinovskis (?–1620), minėto Martino Kalinovskio sūnus. Jis buvo Braclavo ir Vinicos seniūnas.

²¹⁰ Lucke tuo metu rezidavo du vyskupai: stačiatikių – Kirilas Terleckis (nuo 1585 m.) ir katalikų – Bernardas Maciejovskis (1586–1600 m.).

²¹¹ Turimas galvoje Jeronimas Katkevičius (1560–1617), Jono Jeronimo pusbrolis. Jeronimas Katkevičius buvo LDK arklidininku 1588 m., Mscislavo vaivada 1593 m., Vilniaus kaštelionu 1595 m., Brastos seniūnu.

²¹² Kalbama apie Teodorą Skuminą Tiškevičių (?–1618), žymų LDK valstybės ir visuomenės veikėją, daugelio diplomatinių pasiuntinybių Maskvon dalyvį; LDK rūmų išdininkas 1576 m., LDK žemės išdininkas ir raitininkas 1586 m., Breslaujos ir Olykos seniūnas 1581 m. Gardino, Jurbarko ir Novomišlio seniūnas 1608 m.; Naugarduko vaivada tapo 1590 m.

pulkininką Martinką (kurį labai brangino, nes buvo tai didžios širdies žmogus) su penkiais šimtais kazokų į Kopylj. Ten atsitiktinai pataikė sutikti Vilniaus vaivados haidukus, kurie, patekę į malūną ir vandens nuleidimo vietą priešais miestą, gynė jo prieigą ir taip taikliai kazokus šaudė, kad ir Martinką užmušė, ir kitų daugybė liko gulėti. Kitų, atgal besitraukiančių, kely ir krūmuos daug liko, o treči, dvaro arklides, netoli to malūno buvusias, padegę, patys šoko į tą ugnį ir sudegė. Taip labai mažai Sluckan jų grįžo. Nalivaika, sunerimęs dėl tos nelaimės ir suprasdamas, kad dabar Klecke susirinkę ponai galėjo susigundyti ir tuos Slucke išmušti, tuoj pat po to, kai Kopyly juos sumušė lapkričio 25-ąją, trečią dieną, t. y. lapkričio 27 dieną, iš vakaro išsiruošė iš Slucko į Omgovičius ir vėl per Polesę patraukė ir vėliau, gruodžio 13 dieną, galingai Mogiliovą paėmė, miestą ir pilį padegė ir nuniokojo. Ponai jam pavymui išsiuntė Buivydą, atminties vertą vyrą, duodami jam savo tarnus, o ponas Vilniaus kaštelionas 200 savo dvarų žirgų. Nesunku protu suprasti, kaip sunku Buivydui buvo su skirtingų ponų tarnais: dėl jų nepaklusnumo nieko negalėjo nuveikti, tik persišaldęs sveikatą prarado ir per lengvabūdžius žmones negaluoti turėjo. Ten žuvo Onikėjus Unichovskis, geros širdies ir kilnaus elgesio žmogus. Nalivaika paskui ėjo palei Dnieprą žemyn ir, apsigrėžęs nuo Rogačiovo, dėl kažin kokių dalykų vėl puolėsi į Petrikovą. Pavietai rinkosi į kuopas, o po to skubiai suvažiavo naugardukiečiai į Kopylj, kur buvo jo kunigaikštiška malonybė ponas Mikalojus Kristupas Radvila, Trakų vaivada, pirm visų atvykęs su keletu šimtu žmonių ir tuo išsireikalavęs, kad kiti pas jo malonybę skubėtų. Po to atvyko ponas Naugarduko vaivada bei kiti ponai ir ruošdamiesi lūkuriavo lauke. 1596 metų vasario 15 dieną jau buvo apie tris tūkstančius taip pasiruošusių priešą [pulti] žmonių, kad net miela buvo man, jau seniai kariuomenės nemačiusiam. Ponas Trakų vaivada atsisakė žmonėms vadovauti ir perleido [tai] daryti ponui Naugarduko vaivada. Niekam nepataikaudamas, pripažįstu, kad visa dėjosi pagal tinkamą tvarką. Ponas Minsko vaivada su Minsko pavietu atvyko į Sacką, ten pat ir mūsiškiai iš Kopylio vyko, o Nalivaika iš Petrikovo, užtrukęs Turove ir Gorodoke, pasuko Vysocko ir Voluinės link. Ir Loboda²¹³, Šacką palikęs, vyko ten pat per Kijevo žemes Nalivaikos link.

1602 metais, kai pas mus Naugarduke įprastinės žemės teismo sesijos mūsų pasiuntinių pono Zenkovičiaus ir pono Podarovskio buvo pakeistos, tai jie, po to seimo suvažiavę į naują sesiją per Grabnyčias, tarpusavy nesutarė. Ir kalbėjo tuomet ponas Podarovskis, kad nežinojo apie sesijų atšaukimą ir pakeitimus, kurie veikia į sumaištį buvo panašūs nei į pataisymus. Nors po kai kurių seimelių buvo kalbama, kad reikia pateikti seime [pasiūlymą], jog visoje mūsų valstybėje teismų sesijos būtų nustatytos skirtingu laiku, o ne vienu metu pagal lenkų papročius, tačiau kad taip tik mūsų paviete būtų, tai to nė vienas žmogus nenorėjo ir niekas apie tai negalvojo. Ponas Vasilis Zenkovičius pripažino, jog dėl to stengėsi ir poną Podarovskį įkalbinėjo, kad pritartų, bet šis niekaip nenorėjo prisipažinti. Taigi, kai buvau šioje nelaimingoje žemės teismo sesijoje, kuriai širdyse žmonės priešinosi, ir kai to paties Zenkovičiaus paragintas ėmiausi teismo darbo, neleisdamas jo sutrukdyti ir nutraukti, kaip pageidavo dauguma žmonių, ištiko mane Dievo kerštas²¹⁴. Per tą sesiją vasario 17 dieną, šeštadienį, bedievis Albrechtas Bruchanskis²¹⁵, padedamas savo svainio Korsako, užmušė Joną, antrąjį mano sūnų po pirmagimio Jarošo. Kai man, teisme dirbusiam, apie tai pranešė, prašiau visų, kad eitų kartu su manimi į turgaus aikštę. Ten ponas teisėjas iš savo malonės viską tvarkė ir, mane sulaukęs, kitiems liepė mano sūnaus kūną į roges įkelti ir namo parvežti. O tuomet, kai sužinojo, kad dėl mano sūnaus mirties buvo kaltas jo seserėnas tas Korsakas, sukretė jį giminystė ir per naująjį krikštą įgytas sielos atgimimas ar seniau buvo prapuolęs, ar tą valandą nuo jo pasitraukė²¹⁶.

²¹³ Grigorijus Loboda (?–1596) buvo rejestrinių kazokų etmonas, vienas iš 1594–1596 m. kazokų sukilimo vadų. Žuvo prasidėjus nesutarimams tarp kazokų.

²¹⁴ Sviažinskis 1990 m. publikacijoje teigia (p. 20–21), kad Jevlašauskio sūnus Jonas buvo nužudytas dėl dviejų priežasčių: 1) dėl to, kad jo tėvas priešinosi žemės teismo teisėjo Vasilijaus Zenkovičiaus ir Podarovskio pasiūlymui vesti teismų sesijas lenkų papročiu, vienu metu ir 2) dėl to, kad Bruchanskio svainis Korsakas buvo naujakrikštas, t. y. anabaptistas, o šie tada pasižymėjo fanatizmu ir neapykanta „nusidėjėliams“, t. y. kitatikiams.

²¹⁵ Sunku pasakyti, kas tokia ir kokioje luominės visuomenės hierarchijos vietoje buvo Bruchanskių giminė, nes neminimas ir žudiko tėvo vardas. Gal čia tie Bruchanskiai, vienas iš kurių (Naugarduko žemės bajoras Bartošas Stanislavovičius Bruchanskis) 1598 m. vasario 8 d. pardavė LDK kancleriui Leonui Sapiegai Lososinos dvarą, Ružanų miestelį bei Sidorovo ir Belavičių palivarkus. Tai, kad į žmogžudystę buvo įsivėlęs žemės teismo teisėjo giminaitis Korsakas, padėjo nusikaltėliams vilkinti bylą.

²¹⁶ Neaiški vieta, originale skamba kaip „рушил кго крeвнoст а oгрaжeнe з духa пo нoвoкрщeнству aбo и дaвнo нe былo, aбo

Atsiuntė pas mane tarną, kad pasiųsčiau ką nors pas tuos, kurie Bruchanskio sulaikyti išvyko, bijodamas, jog jo seserėnui kas bloga neatsitiktų. O aš ne tik kad nepasiuončiau nieko, bet ir visai nežinojau apie kieno nors išvykimą, nei apie pasaulį – gyvas dar buvau ar ne? O kitą dieną, sekmadienį, pasikvietęs Virovskį, Lachovskį, Boguševičių ir kitus, reikalavo, kad aš sykiu su juo teisme posėdžiaučiau. Ir ėmė man tuomet rodytis, kad ne žmonės mane supo, o kainai. Tuomet tai, dėl ko [dabar] nesidžiaugiu, turėjau pasakyti: jei jie nenorį suprasti mano sielvarto, tegu juos pačius jis ištinkas.

Po to, pirmadienį, kai jau iš miesto kūną reikėjo išlydėti, ponas teisėjas pasiūlė man, kad nepakenktų su kūnu stabtelėti turgaus aikštėje ir kad Licinijus²¹⁷ pasakytų kalbą. Aš tuomet tarsiu vaikas, kaip žmonės sako, žydo [saldumynu] suviliotas, tikėdamas, jog Licinijus, kaip mokytas vyras, palengvins mano sielvartą paguodžiančia prakalba, liepiau sustoti. Bet kai tas Licinijus, šalimais pono teisėjo atsisėdęs, ėmėsi argumentų iš Saliamono apie savavalį jaunuolį ir teisė mano sūnų, jau karste gulintį, aš, išvydęs, kad visa mėšlu ir melu dvokia, liepiau toliau važiuoti, nes jau keletą metų jis mokė ir lavino kitą mano sūnų²¹⁸, nors, atrodo, ne blogesnę išauklėjo! Teatlygins jiems Dievas, teisingasis Teisėjas, nes kai mane ištiko šita nelaimė, visi apsimetę draugai, kaukes savo numetę, bedieviškus savo veidus parodė ir savo nuodingais geluonimis gelti skubėjo.

Ir jau nenumaldė jų galingasis Viešpats Dievas mano, Gynėjas mano, neabejoju Jo šventa malone ir tuo, kad ir man veiksmingą teisingumą ir tokią egzekuciją iš kitų patirti skyrė.

Taip su raudomis grįžęs iš tų neteisingai sumanytų žemės teismų, vasario 21 dieną palaidojau mano mylimo užmušto sūnaus Jono kūną savo mūrinėje koplyčioje. O tuo pat metu, vasario 18 dieną²¹⁹, išpuolė mano gimtadienis, kadais džiaugsmingai sutinkamas, o šįkart – su ašaromis ir didžiuliu sielvartu. O už visa tai tebūnie pašlovintas visagalio Viešpaties Dievo vardas – ir dėl to mano didžio sielvarto sūnui mirus, tuo labiau kad sūnus mano nužudytas buvo, ne mažiau ir dėl atsiskleidimo apsimetėlių, kurie mane ilgą laiką apgaudinėjo, apsimesdami dideliais ir tikrais draugais.

Pavargęs apsirgau sunkia ir nežinia kaip vadinama liga. Pirmiausia kovo mėnesio 7 dieną apalpau be jokios priežasties pusei valandos, o atsigavęs buvau apsvaigęs. Paskui, kovo 14 dieną, pakartotinai ryte apalpęs, jau ne ką apie save žinojau. Galop tos dienos vakare vėl išbuvau apalpęs kokias šešias laikrodžio valandas. Paskui balandžio dienomis, jau atsigavęs, vykau Naugarduką į žemės teismo sesiją balandžio 23 dieną ir kely į Valiovką buvau truputį nualpęs, o vėliau, atvykęs į Naugarduką, teisme nebeuposėdžiauvau: toje sesijoje teisė vietoj manęs išrinktas ponas Gregorijus Nemira, prieš tai davęs priesaiką.

Gegužės mėnesį pilies teismo sesijoje sprendžiama mūsų bylą prieš Bruchanskį ir jo sūnus buvo atidėta kitai sesijai, o po to – tribunolui. Paskui per liepos mėnesio sesiją, man nedalyvaujant, mano sūnus Jarošas su Bruchanskiais sudarė susitaikymą, pagal kurį rugsėjo mėnesio 13 dieną prieš tribunolo teismą pats Bruchanskis su savo sūnumis manęs ir mano sūnų cedulėmis atsiprašė, bet neatidavė tėvas Bruchanskis savo sūnaus Albrechto, pats pagal savo raštą sėdo vietoj jo metams kalėjiman Naugarduko pily. Bet nesilaikė savo rašto įsipareigojimų, užuot kalbėjęs kairėj pusėj esančiame pilies kalėjime, jis liepė prieš tą senąjį pilies namą pastatyti jam trobą ir ten įsikūrė. O aš, tokiu jo sėdėjimu nepatenkintas ir dėl ligos negalėdamas ten nuvykti, siunčiau ten laiškus, pirmą užvertą laišką, kad jis tą vietą apleistų. Jis

на том час утекло от него”.

²¹⁷ Turimas galvoje Jonas Licinijus Namislovijus (XVI a. vid.–prieš 1636), žymus arijonų pamokslininkas. Manoma, kad gimė Silezijoje (Šlionske) apie 1560 m.; 1585 m. pradėjo rektoriatu Kiškos įkurtoje arijonų mokykloje Ivijoje Ašmenos pav., vėliau Naugarduke. 1593 m. sinodas Ivijoje paskyrė jį Naugarduko bendruomenės ministru (pamokslininku). Mokytojaudamas parengė keletą knygų mokyklai, polemizavo su kalvinistų idėjiniu vadovu Volanu ir su Vilniaus universiteto profesoriumi jėzuitu Smigleckiu. Vienoje 1597 m. Naugarduke išleistoje knygoje, polemizuojančioje su kalvinistais, Jonas Licinijus Namislovijus tarp kitų asmenų, kuriems ši knyga dedikuojama, mini ir Naugarduko žemės teismo pateisėjį Teodorą Jevlašauskį. Gyvenimo pabaigoje Namislovijus keletą kartų šalintas iš bendruomenės už girtavimą.

²¹⁸ Iš šios užuominos aiškėja, kad vienas Jevlašauskio sūnų turėjo mokyti Namislovijaus vadovaujamoje arijonų mokykloje. Ar tai nėra dar vienas netiesioginis įrodymas, kad šio dienoraščio autorius buvo prijaučiantis arijonams?

²¹⁹ Savo gimimo dieną Jevlašauskis gyvenimo pabaigoje jau skaičiuoja pagal popiežiaus Grigaliaus XIII (1572–1585) 1582 m. įvestą grigališkąjį kalendorių vietoj iki tol buvusio julijoniškojo. Jis Stepono Batoro įvestas LDK teritorijoje 1584 m. pab., t. y. reikia pridėti 10 dienų.

man atrašė, kad pasiųsčiau jam atvirą²²⁰ laišką, aš ir tokį laišką pasiunčiau per jo žentą Mogilnickį ir per Kosakovskį²²¹, kuriems, kai jie tvarkė šį reikalą, taip atsakė: „Nežinau, kodėl pateisėjis mane iš ten gena, juk dabar žiema ir namuos dabar lygiai taip pat troboj sėdėčiau, taip pat midų gerčiau ir kartu su savo žmona miegočiau, kaip ir čia“. Taip paniekinti draugai grįžo iš tos mano užduoties, o paskui aš nesulaukiau jokio atsako, nė žodžio, kol išgirdau apie jo mirtį tame savo name, labai staigią, apie kurią keistos žmonių kalbos ir nuomonės sklido, bet aš, nieko tikra apie tai nežinodamas, patylėsiu. 1603 metais dėl epidemijos Varšuvoje didysis seimas nuo sausio 22 dienos prasidėjo Krokuvoje, o pas mus čia, Naugarduke, Grabnyčių žemės teismai. Tačiau vasario 20 dieną staiga kilo vaidas tarp mūsų teisėjo Zenkovičiaus ir kažkokio kareivio Liagenickio iš kunigaikščio Poreckio²²² kuopos. Dėl to kuopa grįžo nuo Zdietelo, esančio už 5 mylių²²³ nuo mūsų, ir neleido mums sesijos baigti, tad teko anksčiau laiko išsiskirstyti. Balandžio mėnesio 9 dieną ponas Samuelis Valavičius²²⁴ vedė mūsų Katkevičiūtę Halšką²²⁵, Žalinskio našlę.

Apie Šv. Morkų²²⁶ sirgau ir negalėjau būti išrinktas į žemės teismus. Vietoj manęs posėdžiavo Markas Polonskis, davęs priesaiką tiems vieneriems teismams.

Gegužės 8 dieną per Žengimo dangun šventę mano marti, Jarošo žmona²²⁷, pagimdė sūnų, kurį aš pagal tą dieną Stanislovu pavadinau, bet Jarošas šaukė jį Jonu. Buvo tai vaikas, visus gerokai pralenkiantis savo protingumu, ir tarsi kelių metų [būdamas] jau viską neįtikėtinais puikiais išmanė²²⁸. Paskui gruodžio 7 dieną mirė didžiausiam liūdesiui mano namuose. Birželio mėnesio 29 dieną iš Dievo malonės mano namuose buvo vestuvės: išleidau savo dukterį Rainą už pono Jono Grušovskio²²⁹. Viešpatie Dieve ir Geradėjau mano, palaimink juos!

Tais pat 1603 metais gavau iš savo mielo sūnaus Joachimo tris laiškus, kuriuose aprašė, kaip tą vasarą kartu su savo ponu Mantujos kunigaikščiu buvojo Neapoly²³⁰, jūra ten plaukė ir kokią didžią pagarbą lygu kokiam monarchui rodė neapoliečiai kunigaikščiui. Vyko ten kunigaikštis pasigydyti. Mano sūnus buvo sveikas, nors iš kitų už jūrą muitas²³¹ buvo imamas. Bet paskui, apimtas keistos karštinės, rugsėjo 23 dieną vos nenumirė. O aš čia namuose tą pat rugsėjo 23 dieną blogai jį sapnavau ir pažymėjau tai tų metų minucijose, apsidžiaugęs, kad tai buvo pirmą mėnesio ketvirtį. O iš jo parašymo tą pačią 23 dieną išvydęs, stebėjau Dievo sprendimu ir valia, garbindamas švenčiausią Jo vardą.

Vėliau tais 1603 metais nieko, kas verta užrašyti, neįvyko, tik tai, kad ponas Jonas Karolis Katkevičius jau antrus metus Livonijoje buvo²³², pasiėmęs ten poniją žmoną²³³ ir mažą sūnų Jarošą²³⁴, Derptą²³⁵

²²⁰ Atviras ir uždaras laiškas (rankraščio originale „посылалем з листы моими перввей зашиты [...] лист отворонный“) – dokumentų rūšys.

²²¹ Tikriausiai turimas galvoje Nikodemus Pranciškus Kosakovskis (apie 1556–1609), karaliaus rotmistras, kuris 1578 m. gavo iš Stepono Batoro bajoro titulą. Buvo pasiuntiniu pas Krymo chaną. Dalyvavo Polocko atsiėmimo žygyje 1579 m., kovėsi prie Gdanskio karo su Švedija pradžioje 1600–1601 m.; 1604–1605 m. karinės kampanijos metu savo lėšomis pasamdė 100 husarų kuopą, kuriai pats ir vadovavo. Dalyvavo garsiaame Kirholmo (Salapilio) mūšyje 1605 m., kai Jonas Karolis Katkevičius sumušė švedų karaliaus Karolio IX pajėgas.

²²² Turimas galvoje kunigaikštis Jonušas Poryckis (?–1614), Iberpolės seniūnas, karaliaus Žygimanto III Vazos dvariškis, tuo metu jau buvęs rotmistru. Dalyvavo žygyje į Maskvą. Mirė užimdamas Gorodoko seniūno urėdą.

²²³ Kadangi nuo Naugarduko iki Zdietelo tiesia linija yra apie 30 km, o vieškeliu kiek daugiau, čia vėl kalbama apie jau minėtas lenkiškas mylias (5 x 7146 m yra 35,7 km).

²²⁴ Samuelis Valavičius (?–1626) nuo 1603 m. buvo Molčadės seniūnas, nuo 1608 m. – Naugarduko kaštelionas.

²²⁵ Katkevičiūtė Halška (Galška, Elžbieta), Aleksandro ir Jono Karolio sesuo, buvo ištekėjusi du kartus – už Jono Zalinskio ir Samuelio Valavičiaus.

²²⁶ Šv. Morkus evangelistas Romos katalikų švenčiamas balandžio 25 d.

²²⁷ Kalbama apie jau minėtą Stanislovo Petraševskio dukrą, Jevlašauskio marčią.

²²⁸ Rankraščio originale: „...было дите над подобэнство дети вшитких ростропнэ а знало яко в килка лят вшитко цуднэ и росолю ирудко...“.

²²⁹ Žr. 81 nuorodą.

²³⁰ Lechniak išaiškino, kad Mantujos kunigaikštis Vinčenzo I Gonzaga 1603 m. tikrai vyko pasigydyti į Italijos pietus prie Puzzuoli karštųjų versmių. Ji taip pat teigia, kad Jevlašauskis galėjo dalyvauti ir Mantujos kunigaikščio kelionėje į Jeruzalę 1604 m.

²³¹ Tikriausiai turima galvoje jūros liga.

²³² Kalbama apie Jono Karolio Katkevičiaus puolamąją 1600–1604 m. kampaniją prieš švedus jų teritorijoje Livonijoje, kai jam su nedidelėmis pajėgomis pavyko nužygiuoti iki Talino bei Narvos ir sumušti švedus prie Belyj Kamen (Paidės) dab. Estijoje 1604 m. rugsėjo mėnesį.

²³³ Kalbama apie pirmąją jo žmoną Sofiją Mielecką (1567–1619), kuri prieš tai jau buvo ištekėjusi už minėto Slucko kunigaikščio

privertęs [pasiduoti] pagal sutartį gavo ir paėmė aplinkines pilaites, o didžiules valdas pagal Revelį²³⁶ ir Narvą, savo ribas plėsdamas, taip drąsiai ir sėkmingai [užėmė], jog anksčiau nė su keturgubai didesne kariuomene tiek sėkmės neturėta. Palaimink jį, Viešpatie Dieve!

Negirdėjau tais metais daugiau gerų naujienų, o tik liūdnas. Pirmiausia, apie maro epidemiją Vilniuje, paskui jau ir pas mus, Naugarduko mieste ir paviete. Kiek gerai žinau, per tuos visus metus pasitraukė iš 69 pasaulio nemaža garsių žmonių, kuriuos tokia tvarka išvardinu: vasario 13 dieną prie Derpto žuvo kunigaikštis Dimitrijus Polubinskis²³⁷, atminties vertas vyras, riteriškas žmogus. Kovo 12 dieną mirė Mykolas Franckevičius²³⁸, Polocko pakamorė. To paties kovo 20 dieną mirė Jonas Odichovskis, žmogus ilgai svečiose šalyse buvojęs, didžiai doras ir tikras mano draugas. Ak, jis tikrai nemokėjo arba nenorėjo gyventi veidmainiaudamas! Tuomet mirė vienas po kito du svainiai: Povilas Virovskis ir Jonas Vysockis. Mirė ir Mikalojus Podarovskis, o po jo, liepos 19 dieną, mirė Nesvyžiaus seniūnas Vaitiekus Perška, mano mielas brolis²³⁹ ir didžiai geras žmogus, kurio laidotuvės buvo numatytos rugpjūčio mėnesio 25 dieną, bet kai Dievo valia atvyko į Nesvyžių ponas grafas iš Tenčino ir tą minėtą dieną, ketvirtadienį, tuokėsi su jo malonybės Trakų vaivados dukra Halška²⁴⁰ – palaimink juos, Viešpatie Dieve, – tai gerojo tarno laidotuvių valanda virto vestuvėmis tokio garsaus ir pamaldaus pono. O pono Perškos kūno laidotuvės įvyko rugsėjo 4 dieną, taip pat ketvirtadienį, kuriose buvo ir patys kunigaikščiai – jo malonybė Trakų vaivada ir ponas grafas iš Tenčino.

Tais pačiais nelaimingais 1603 metais lapkričio 20 dieną po trumpos ligos mirė, o, galima sakyti, nugriuvo Lietuvos valstybės ramstis – jo didenybė ponas Kristupas Radvila, Vilniaus vaivada, savo dukters, ponios kanclerienės Sapiegienės²⁴¹ dvare Lososinioje²⁴². Tuoj po jo mirė ponas Jonas Naruševičius²⁴³, Žemaičių kaštelionas. Ir tiek daug tais metais buvo [mirusių], kad net prisiminti buvo baisu.

Tais pačiais 1603 metais gruodžio 12 dieną mirė kunigaikštis Aleksandras Ostrogiškis²⁴⁴, Voluinės vaivada, savo dvare Krasne, Podolėje [...] po ligos²⁴⁵.

Mano kaimynas ir draugas ponas Benjaminas Čarkovskis²⁴⁶ mirė 1604 metų sausio 2 dieną ne savo namuose, bet Lnianikuose pas poną Grigorijų Unichovskį²⁴⁷, kur juodu abu gydėsi pas kažkokį daktarą škotą. Buvo jis mano didelis draugas po kai kurių praėjusių nesutarimų ir pavydo, kurį iš jo ir pono Unichovskio patyriau, o ir iš kitų, kai tą nedorą ir nelaimingą pavydą laikiau neabejotina kvailybe. Juk suprantu, kad Dievo ranka, vienam gera duodama, negali tokia tuščia likti, kad jau neturėtų ką tau iš savo malonės duoti. Dėkoju aš Tau, Dieve mano, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėve, jog, be kitų savo

Jono Simono, mirusio 1592 m. Ji ištekėjo už Jono Karolio Katkevičiaus 1593 m. Mielecka buvo jau minėto Mikalojaus Mieleckio, Lenkijos didžiojo etmono ir Podolės vaivados, duktė.

²³⁴ Kalbama apie vienintelį Jono Karolio sūnų Jarošą (Jeronimą) (1598–1613).

²³⁵ Kalbama apie Tartu (Derptas, Dorpatas, Jurjevas).

²³⁶ Kalbama apie Taliną (Revelis).

²³⁷ Kalbama apie Dimitrijų Polubinskį (?–1603), kilusį iš nuskurdusios kunigaikščių giminės. Paliko du sūnus – Aleksandrą ir Ivaną.

²³⁸ Kalbama apie Mykolą Franckevičių Radziminskį (?–1603), Lydos seniūną, kuris buvo vedęs Leono Sapiegos dukterį Hanną (Oną). Jų sūnus Jonas buvo Lydos pavieto karuža.

²³⁹ Taip kalvinistai vadino savo tikėjimo, o ne kraujo brolius. Perška nebuvo Jevlašauskio giminė.

²⁴⁰ Turima galvoje Mikalojaus Kristupo Radvilos duktė Elžbieta (Halška), gim. 1585 m., ir jos pirmoji santuoka su Lenkijos kardininku (1603), vėliau Liublino vaivada (1608) Gabrieliumi Tenčinskiu (1572–1617). Vėliau ji dar buvo ištekėjusi už LDK raikytojo, taurininko, o vėliau ir Vitebsko vaivados (nuo 1639 m.) Kristupo Kiškos.

²⁴¹ Turima galvoje Kristupo Radvilos Perkūno dukra Elžbieta (1583–1611) iš trečiosios jo santuokos su Krokuvos vaivados Tenčinskio dukterimi Kotryna (1544–1592). Elžbieta už Leono Sapiegos ištekėjo 1599 m.

²⁴² Lososinia, dv. Gardino pav., Trakų vaiv., LDK // dab. k. prie Gardino m. Balt. Buvo dar Lososinia Slonimo pav. piet.–vak. Naugarduko vaiv., LDK // dab. k. Pružanų r., Bresto sr., Balt.

²⁴³ Jonas Mikalojus Naruševičius (apie 1560–1603), LDK iždininko Mikalojaus Naruševičiaus sūnus, savo karjerą pradėjo 1582 m. kaip medžioklininkas (lovčis), 1588 m. tapo Žemaičių kaštelionu.

²⁴⁴ Aleksandras Ostrogiškis (1571–1603), jaunesnysis jau minėto Kijevo vaivados Ostrogiškio sunūs. Voluinės vaivada tapo 1593 m.

²⁴⁵ Ši vieta yra sunkiai įskaitoma. Rankraščio originale rašoma: „въ Краснѣм маѣтности своей на Подолѣухоравши“.

²⁴⁶ Benjaminas Čarkovskis tikriausiai buvo jau minėto (1590) Valentino Čarkovskio giminaitis.

²⁴⁷ Grigorijus Unichovskis, bajoras, minėto Naugarduko pav. žemės mokesčių rinkėjas Grigorijaus Unichovskio sūnus. Dalyvavo Žygimanto III Vazos žygyje į Maskvą. Dar minimas 1614 m.

gėrybių, davei man tokią lemtį, kad pavydo galėjau išvengti, kad niekad jis mano širdies neužvaldė ir, kaip žinau iš kitų, nereikalingu gailesčiu, panašiu į ligą, manęs nekankino²⁴⁸.

Teodoras Jevlašauskis, *Atsiminimai*, iš senosios gudų kalbos vertė Neringa Pranckevičiūtė-Lūžienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 21–70.

²⁴⁸ Koršunovas atsargiai spėlioja, kodėl šioje vietoje puslapio viduryje nutrūksta rankraštis, pasibaigęs Jevlašauskio draugų ir pažįstamų mokytojų (mirčių išvardijimu). Mums atrodo, kad mirčių išvardijimas ir Dievo vardo šaukimą primenanti conclusio rankraščio pabaigoje yra logiška dienoraščio baigtis. Galima tik spėlioti, kodėl Jevlašauskis netęsė savo prisiminimų, jei tikrai išgyveno iki 1619 m. pradžios. Bet tikriausiai visuotinį siaubą sukėlusį didelę maro epidemiją ir silpną autoriaus sveikatą po sūnaus Jono mirties sustiprino mintį, kad ir jo gyvenimas eina į pabaigą. Tai iš dalies patvirtina ir 1605 m. Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio laiškas Vincenzo I Gonzagai, kuriame jis prašo išleisti Jevlašauskį namo, nes jį prieš mirtį dar kartą norįs išvysti tėvas.